

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور (۵۸): تحلیل و ارزیابی اعتبارات برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۸۷۵۶

کد موضوعی: ۲۱۰

عنوان گزارش: بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور (۵۸): تحلیل و ارزیابی اعتبارات برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

نام دفتر: مطالعات اجتماعی

تهیه و تدوین کنندگان: محسن کرمانی، فرشید خضری، سامان یوسفوند، مرتضی گنجی

مدیر مطالعه: محسن کرمانی

همکاران: فاطمه محمدی، سید محمدحسین شریفی ساعی

اظهار نظر کننده: رضا محبوبی

ناظران علمی: محمدرضا مالکی، مهدی مختاری پیام

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. آسیب‌های اجتماعی

۲. اعتیاد

۳. حاشیه‌نشینی

۴. کودکان کار و خیابان

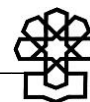
تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۱/۱۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	مقدمه
۴	تصویر کلی اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه
۸	احکام تبصره‌ها مرتبط با آسیب‌های اجتماعی
۲۲	اعتبارات دستگاه‌های اصلی در حوزه آسیب‌های اجتماعی
۲۳	اعتبارات ردیف‌های متفرقه در حوزه آسیب‌های اجتماعی
۲۴	بررسی اعتبارات برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی
۲۴	الف) برنامه جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی
۲۶	ب) برنامه پیشگیری و مقابله با مواد مخدر و داروهای روانگردان
۲۷	ج) برنامه سلامت اجتماعی و فوریت‌های اجتماعی
۲۸	د) برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی
۳۰	هـ) فعالیت‌های فرهنگی اجتماعی (کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان)
۳۰	و) برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی
۳۱	نکات تحلیلی
۳۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۴	منابع و مأخذ

بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور (۵۸): تحلیل و ارزیابی اعتبارات برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

چکیده

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور بر حسب عناوین و ردیف‌های نشان‌دار در این لایحه به نظر می‌رسد مبلغ ۵۰۶۲ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های پیشگیری، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیش‌بینی شده است. در این لایحه، ردیف اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل سازمان امور اجتماعی به جدول ردیف‌های متفرقه است. اقدامی که بر خلاف اصول و قواعد مورد انتظار در نظام بودجه ریزی از جمله شفافیت، عملیاتی بودن و نظارت‌پذیری بوده و می‌توان آن را به منزله در اولویت نبودن این برنامه برای دولت تعبیر و تفسیر نمود. مسئله بعدی افزایش سهم اعتبارات تملک دارایی (۷۶ درصد) از سرجمع اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. این در حالی است که بخش عمده برنامه‌های حوزه پیش‌گیری، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی ماهیت هزینه‌ای دارند و این اقدام به منزله غلبه نگاه محرومیت‌زدایی به حوزه آسیب‌های اجتماعی است. در حالی که این دو حوزه اگرچه مرتبط لکن متفاوت از یکدیگرند. موضوع دیگر، حذف اعتبارات هدفمندی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل تبصره «۱۴» ماده واحده است. هرچند عملکرد قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در این زمینه بسیار نامطلوب بوده است؛ لکن، به موجب ماده (۷) قانون هدفمندی یارانه‌ها امکان هزینه‌کرد منابع هدفمندی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی وجود دارد. این در حالی است که براساس اصول ارزیابی مصرح در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی (۱۳۸۳) به عنوان شاخصی برای ارزیابی کیفیت خدمات اجتماعی ارائه شده در حوزه آسیب‌های اجتماعی بایستی افزود، اعتبارات پیش‌بینی شده برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از جامعیت، کفایت، فراگیری، پایداری منابع مالی و نظارت و اثربخشی لازم برخوردار نیستند.

خلاصه مدیریتی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور بر حسب عناوین و ردیف‌های نشان‌دار در این لایحه به نظر می‌رسد مبلغ ۵۰۶۲ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های پیشگیری، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیش‌بینی شده است. در واقع، رقم فوق سرجمع اسمی اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه است و با توجه به تغییرات شکلی و ساختاری زیاد لویح بودجه در سال‌های اخیر از جمله ادغام ردیف‌های اعتباری ذیل دستگاه‌ها در یکدیگر، حذف فعالیت‌های اجرایی دستگاه‌ها از ذیل برنامه‌ها و عدم ارائه پیوست چهار لایحه بودجه، برآورد می‌شود رقم واقعی بودجه

آسیب‌های اجتماعی فراتر از رقم اسمی محاسبه شده در این گزارش است. با این حال و با احتساب ردیف‌های قابل ردیابی در لایحه حاضر، وضعیت برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی به شرح ذیل است:

- مبلغ ۱۰۴۳۵ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیش‌بینی شده است.
- مبلغ ۷۳۸/۵ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های حوزه مقابله با مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها پیش‌بینی شده است.
- مبلغ ۱۳۹۸/۲ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی پیش‌بینی شده است.

- مبلغ ۱۳۲۹ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی پیش‌بینی شده است.
- مبلغ ۱۰۰ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان پیش‌بینی شده است.
- مبلغ ۶۲ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی پیش‌بینی شده است.

در رابطه با تغییرات صورت گرفته در حوزه اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در مقایسه با وضعیت اعتبارات این حوزه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ نیز نکات و ملاحظات کارشناسی ذیل قابل توجه و تأمل هستند:

نکته نخست، انتقال ردیف اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل سازمان امور اجتماعی به جدول ردیف‌های متفرقه است. اقدامی که بر خلاف اصول و قواعد مورد انتظار در نظام بودجه ریزی از جمله شفافیت، عملیاتی بودن و نظارت‌پذیری بوده و می‌توان آن را به منزله در اولویت نبودن این برنامه در قانون بودجه تعبیر و تفسیر نمود.

نکته دوم، افزایش سهم اعتبارات تملک دارایی (۷۶ درصد) از سرجمع اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. این در حالی است که بخش عمده برنامه‌های حوزه پیش‌گیری، کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی ماهیت هزینه‌ای دارند و این اقدام به منزله غلبه نگاه محرومیت‌زدایی به حوزه آسیب‌های اجتماعی است. در حالی که این دو حوزه اگرچه مرتبط لکن متفاوت از یکدیگرند.

نکته سوم، حکم بند «ح» تبصره «۱۹» در ذیل ماده واحده با این مضمون است که «به منظور ایجاد هماهنگی، شفافیت و یکپارچگی در سیاست‌گذاری حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) موظف است برنامه اجرایی دستگاه‌های ذی‌ربط را با همکاری دستگاه مربوط و تایید سازمان برنامه و بودجه کشور تدوین و تا خردادماه برای تصویب به شورای اجتماعی کشور ارائه نماید.» اگرچه اصل این حکم به واسطه زمان‌بندی و افزایش ضمانت اجرای برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی مفید و مثبت ارزیابی می‌شود؛ لکن، به نظر لازم است بازه زمانی در نظر گرفته شده و نیز تعداد مراجع تأییدکننده برنامه‌ها بازبینی و اصلاح شوند.

نکته چهارم، حذف اعتبارات هدفمندی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل تبصره «۱۴» ماده واحده است. هرچند عملکرد قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در این زمینه بسیار نامطلوب بوده است؛ لکن، به موجب ماده (۷) قانون هدفمندی یارانه‌ها امکان هزینه‌کرد منابع هدفمندی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی وجود دارد.

نکته پنجم، براساس اصول ارزیابی مصرح در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی (۱۳۸۳) به عنوان شاخصی برای ارزیابی کیفیت خدمات اجتماعی ارائه شده در حوزه آسیب‌های اجتماعی بایستی افزود، اعتبارات پیش-بینی شده برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از جامعیت، کفایت، فراگیری، پایداری منابع مالی و نظارت و اثربخشی لازم برخوردار نیست.

با توجه به ارزیابی صورت گرفته از وضعیت اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ و نیز ملاحظات کارشناسی بیان شده در این گزارش پیشنهادات ذیل با هدف بهبود فرایند بودجه‌ریزی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در سطح پیشنهادهای تبصره‌ای و پیشنهادهای برنامه‌ای به صورت خلاصه ارائه شده است:

الف) پیشنهادهای تبصره‌ای

۱. تکرار جزء «۱» بند «ط» تبصره «۶» قانون بودجه ۱۴۰۱ با هدف کمک به برنامه ساماندهی کودکان کار و خیابان؛
۲. اصلاح بند «د» تبصره «۵» با هدف تفکیک اعتبارات حوزه اجتماعی از حوزه کالبدی در ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی؛
۳. تکرار بند «ک» تبصره (۱۱) مبنی بر انتقال مالکیت مسکونی به مالکین اعیانی در مناطق حاشیه‌نشین با اولویت سکونتگاه‌های غیررسمی؛
۴. تکرار جزء «۱» بند «ب» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ با هدف حمایت از اقشار آسیب‌پذیر؛
۵. تکرار جزء «۲»، «۳»، «۴»، «۵» و «۶» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ با هدف حمایت از اقشار آسیب‌پذیر؛
۶. اصلاح بند «ح» تبصره «۱۹» در راستای بهبود فرایند تنظیم‌گری در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی.

ب) پیشنهادهای ردیف‌های برنامه‌ای

۱. ردیف اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ردیف (۱۰۷-۵۵۰۰۰۰) جدول متفرقه (۹) به ردیف (۱۰۵۰۳۰) ذیل سازمان امور اجتماعی کشور در جدول (۷)
۲. متناسب‌سازی اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی به نسبت ۶۰ به ۴۰ درصد با هدف توزیع هدفمند و متوازن اعتبارات

مقدمه

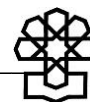
انباشت و گسترش آسیب‌های اجتماعی در پهنه‌های اجتماعی با علائم و مشخصات هشداردهنده‌ای چون کاهش سن ورود به آسیب، زنده‌شدن آسیب، رویت‌پذیرشدن آسیب‌ها و پیدایش اشکال و گونه‌های نوپدید آسیب اجتماعی در سال‌های اخیر، دلمشغولی و نگرانی فراوانی برای مردم، مسئولین و در رأس همه مقام معظم رهبری فراهم آورده است. مسئله‌ای که سبب شد تا کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی به عنوان یکی از موضوعات اساسی قانون برنامه ششم توسعه مورد توجه برنامه‌ریزان کشور قرار گیرد و مواد قانونی متعددی نیز به این موضوع اختصاص یابد. مهم‌ترین ماده قانونی برنامه ششم توسعه در این زمینه ماده (۸۰) است که به موجب آن تکلیف گردیده است دولت در قالب تهیه

طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان کار و مفسد اخلاقی اقدام نماید. هم‌زمان با آغاز فرایند اجرای قانون برنامه ششم توسعه و به منظور اجرایی شدن احکام برنامه در حوزه مذکور افزون بر ردیف‌های اختصاصی دستگاه‌های مسئول و متولی در حوزه آسیب‌های اجتماعی، ردیف اعتباری جداگانه‌ای تحت عنوان برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی نیز در قوانین بودجه سنواتی کشور منظور گردید. افزون بر این، مجلس شورای اسلامی در راستای افزایش پوشش جامعه هدف و نیز ارتقای کیفیت ارائه خدمات در این زمینه در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ از محل منابع هدفمندی یارانه‌ها در ذیل تبصره «۱۴» منابعی برای این حوزه در نظر گرفت. با عنایت به ماهیت آسیب‌های اجتماعی به عنوان یک چالش جدی پیش‌روی جامعه و حکمرانان، ضرورت ایجاد می‌کند؛ منطق مواجهه با این مسئله مورد بررسی و کنکاش علمی قرار گیرد و بسترهای تولید آسیب اجتماعی که محصول کژکارکرد نهادی است، اصلاح و مورد بازنگری قرار گیرند. از این‌رو؛ عملکرد نظام بودجه‌ریزی به عنوان «گلوگاه سیاستی» در نظام حکمرانی در کنترل و یا افزایش آسیب‌های اجتماعی نقش بسیار پر رنگی را دارا است که در صورت وجود کیفیت در این عرصه و لحاظ نگاه اجتماعی در نظام تصمیم‌گیری شاهد توسعه اجتماعی و در غیر این‌صورت، نابرابری و عدم تعادل منطقه‌ای و در امتداد آن شیوع و گسترش آسیب‌های اجتماعی را در پی خواهد داشت.^۱ حال با عنایت به ارائه لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور به مجلس شورای اسلامی و با توجه به این که در سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه و همچنین بند (۵) سیاست‌های کلی تامین اجتماعی (۱۴۰۱) مجدداً بر مسئله کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی تأکید گردیده‌است، این گزارش تلاش دارد وضعیت اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ را با هدف شناخت و بهبود فرایند بودجه‌ریزی در این حوزه تحلیل و ارزیابی نماید.

تصویر کلی اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه

لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور همانند لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با ساختار و چیدمانی متفاوت نسبت به قوانین بودجه پیشین تنظیم و ارائه گردیده است. با این توضیح که بسیاری از ردیف‌های بودجه‌ای ذیل یک دستگاه در برنامه‌ها و مأموریت‌های اصلی آن دستگاه ادغام شده‌اند و به واسطه این تغییر، امکان مقایسه توصیفی و تحلیلی ردیف‌های لایحه جدید با قوانین بودجه گذشته برای کارشناسان و پژوهشگران این حوزه به شکل دقیق و عینی وجود ندارد. این تغییر ساختاری به همان نسبت در بخش اعتبارات حوزه آسیب‌های اجتماعی نیز رخ داده است و ما با کاهش و ادغام ردیف‌های این بخش مواجه هستیم. بنابراین، بیان رقم واقعی اعتبارات بخش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ امکان‌پذیر نیست. با این وصف، بر حسب عناوین و جزئیات برنامه‌های تصریح شده در لایحه بودجه برآورد

۱. یوسف‌وند، سامان (۱۴۰۱). ارزیابی حکمرانی مسائل و آسیب‌های اجتماعی در ایران (۱): (بررسی سیاست‌ها و اسنادبالادستی). گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۷۱۵.

می‌شود مبلغ ۵۰۶۲ میلیارد تومان اعتبار برای بحث کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در سال ۱۴۰۲ در نظر گرفته شده است.^۱

جدول ۱. اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور

در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)

عنوان برنامه	دستگاه	مصوب ۱۴۰۱	بر آورد ۱۴۰۲	رشد
برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی (موضوع ماده (۸۰) قانون برنامه ششم توسعه)	متفرقه	۵۸۵.۹	۱۴۳۵	۱۴۴.۵
برنامه مقابله با مواد مخدر و روان‌گردان و اعتیاد	ستاد مبارزه با مواد مخدر، سازمان بهزیستی، متفرقه	۱۳۹۸.۵	۷۳۸.۵	-۴۷.۱
برنامه ساماندهی بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌نشین	متفرقه، شرکت بازآفرینی شهری ایران	۷۰۶.۲	۱۳۹۸.۲	۹۷.۹
برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی	سازمان بهزیستی کشور	۱۲۳۴/۸*	۱۳۲۹	۷.۶
کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۷۲	۱۰۰	۳۸.۸
کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش آموزی	وزارت آموزش و پرورش	۵۱.۴	۶۲	۲۰.۶
جمع		۴۰۴۸/۸	۵۰۶۲/۷	۲۵

* به دلیل نامشخص بودن منابع مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ استفاده شده است.

از مجموع اعتبارات پیش‌بینی شده برای بحث آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، مبلغ ۱۰۴۳۵ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی موضوع ماده (۸۰) قانون برنامه ششم توسعه^۲ در نظر گرفته شده است. اعتبار این برنامه در مقایسه با اعتبار مصوب سال جاری ۱۴۵ درصد افزایش داشته است. نکته قابل توجه در رابطه با برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی این است که این برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ بر خلاف سنوات گذشته از ذیل سازمان امور اجتماعی کشور به جدول اعتبارات متفرقه انتقال یافته است. برای برنامه‌های حوزه پیشگیری از اعتیاد و مقابله با مواد مخدر و روان‌گردان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مبلغ ۷۳۸.۵ میلیارد تومان اعتبار پیش‌بینی شده است که در مقایسه با اعتبار مصوب این برنامه در سال جاری حدود ۴۷ درصد کاهش نشان می‌دهد. برای برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌شهرها ۱۳۹۸.۲ میلیارد تومان اعتبار پیش‌بینی شده که در مقایسه با بودجه مصوب آن در سال جاری نزدیک به ۹۸ درصد رشد اعتبار داشته است. برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی سازمان بهزیستی کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مبلغ ۱۳۲۹ میلیارد تومان اعتبار دارد که به نظر می‌رسد در مقایسه با اعتبار مصوب این برنامه در سال جاری نزدیک

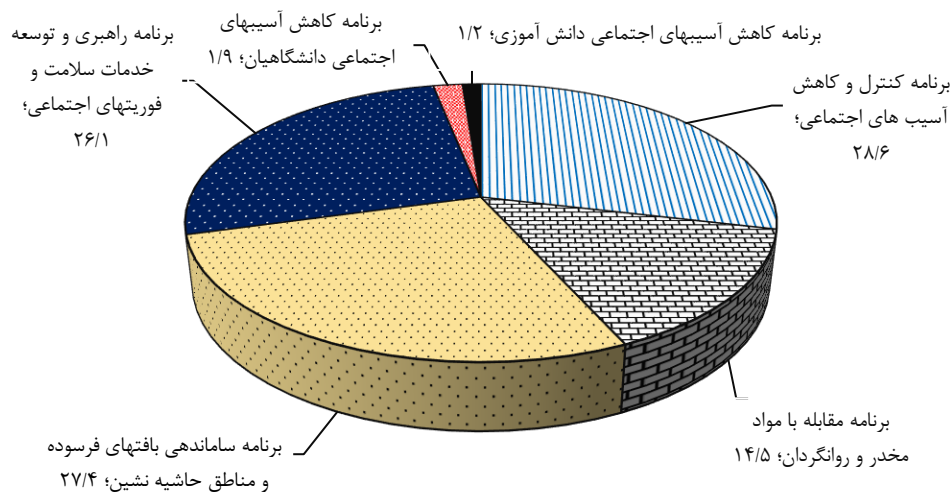
۱. شاخص و ملاک این گزارش در بررسی اعتبارات آسیب‌های اجتماعی اولویت‌های تعیین شده در ماده ۸۰ قانون برنامه ششم توسعه است؛ لذا، اعتبارات بخش‌های حمایتی نظیر اعتبارات حمایت زنان سرپرست خانوار در محاسبات این گزارش لحاظ نشده است.
 ۲. ماده ۸۰- دولت مکلف است طبق قوانین مربوطه و مصوبات شورای اجتماعی به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی، نسبت به تهیه طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با اولویت اعتیاد، طلاق، حاشیه‌نشینی، کودکان کار و مفاسد اخلاقی اقدام کند به گونه‌ای که آسیب‌های اجتماعی در انتهای برنامه به بیست و پنج درصد (۲۵٪) میزان کنونی کاهش یابد.

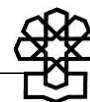
به ۸ درصد افزایش داشته است. برای فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری معطوف به کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مبلغ ۱۰۰ میلیارد تومان اعتبار پیش‌بینی شده که در مقایسه با سال قبل آن ۳۹ درصد رشد اعتبار داشته است. همچنین برای برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی ۶۲ میلیارد تومان اعتبار در نظر گرفته شده است که در مقایسه با اعتبار این برنامه در سال ۱۴۰۱ حدود ۲۰ درصد افزایش اعتبار داشته است.

در مجموع اعتبارات حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور، به طور متوسط حدود ۲۵ درصد رشد اعتبار داشته است. بیش‌ترین میزان رشد مربوط به برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی با ۱۴۵ درصد افزایش اعتبار است. برنامه‌های مرتبط با ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی نیز حدود ۹۸ درصد رشد اعتبار داشته است. در میان برنامه‌های مربوط به این بخش تنها برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد و مقابله با مصرف مواد مخدر و روانگردان‌ها حدود ۴۷ درصد کاهش اعتبار داشته است.

به منظور فهم سازوکار و شیوه توزیع اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، سهم اعتباری هر یک از برنامه‌های عنوان شده از مجموع اعتبارات این بخش به صورت نموداری در شکل ذیل نمایش داده شده است.

نمودار ۱. سهم برنامه‌های مرتبط با برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از مجموع اعتبارات این حوزه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور

از سرجمع اعتبارات حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور به ترتیب ۲۸/۶ درصد اعتبارات به برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، ۲۷/۴ درصد اعتبارات به برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی، ۲۶/۱ درصد اعتبارات به برنامه راهبری و توسعه سلامت و فوریت‌های اجتماعی، ۱۴/۵ درصد اعتبارات به برنامه‌های حوزه مقابله با اعتیاد و مواد مخدر، ۱/۹ درصد اعتبارات به برنامه‌های کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان و ۱/۲ درصد اعتبارات به برنامه کنترل آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی اختصاص یافته است.

احکام تبصره‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی

لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مشتمل بر ۲۰ تبصره است. در این میان بندهایی از تبصره‌های «۵»، «۶»، «۹»، «۱۰»، «۱۱»، «۱۴»، «۱۷» و «۱۹» به صورت مستقیم و غیرمستقیم به وضعیت آسیب‌های اجتماعی و اقشار آسیب‌پذیر پرداخته‌اند. موضوع این بندها عمدتاً ناظر بر بهبود وضعیت افراد و خانوارهای تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و بهزیستی و همچنین بهسازی و ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی است. در ادامه بندهای مرتبط با هریک از تبصره‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرند.

جدول ۲. تبصره‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>بند «ز» از تبصره «۱» قانون بودجه سال ۱۴۰۱، اعتبار مناسبی را برای معابر محلات هدف بازآفرینی شهری یعنی بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌نشین و طرح‌های مسکن مهر اختصاص داده است. باید گفت به دلیل برخی از ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی-کالبدی محلات هدف نظیر سرانه پایین خدمات شهری و زیرساخت‌ها، وضعیت نامناسب مسکن، اغتشاش کالبدی-فضایی، و تجمع خانوارهای فقیر و مهاجر، بستر برای تراکم و تجلی اشکال مختلف آسیب‌های اجتماعی در آن‌ها فراهم است. گرچه آسفالت معابر محلات هدف بازآفرینی شهری و طرح‌های مسکن مهر به تنهای چندان اثرگذار در کاهش آسیب‌های اجتماعی این محلات نیست، اما می‌تواند جلوه‌ای از فقر این محله‌ها را بزدايد. لذا حذف این بند از تبصره «۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ باعث می‌شود اعتبار کافی برای بهبود محیط این مناطق کاسته شود و در بازتولید فقر و آسیب‌های اجتماعی در این محلات نقش داشته باشد.</p>		<p>تبصره «۱»- نفت و روابط مالی آن با دولت / صندوق توسعه ملی ز- در سال ۱۴۰۱ وزارت نفت مکلف است معادل مبلغ یکصد و نود هزار میلیارد (۱۹۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰،۰۰۰) ریال نفت خام از محل منابع داخلی شرکت ملی نفت ایران در اختیار پالایشگاه‌ها قرار داده و به میزان آن، به‌صورت ماهانه از ابتدای سال ۱۴۰۱ مواد اولیه قیر (وکیوم باتوم) در اختیار دستگاه‌های اجرایی موضوع این قانون قرار دهد. وزارت نفت مکلف است مابه‌التفاوت قیمت هر تن ۷۵ میلیون ریال با میانگین وزنی ماهانه قیمت‌های معاملاتی مواد اولیه (وکیوم باتوم) در بورس را با تعدیل قیمت ماهانه خوراک از طریق شرکت ملی پخش و پالایش جبران و اعمال حساب نماید. در صورت کاهش قیمت قیر، مقدار قیر تحویلی به دستگاه‌های موضوع این بند افزایش می‌یابد. سهم دستگاه‌های اجرائی به شرح زیر است:</p> <p>۱- وزارت راه و شهرسازی (برای آسفالت راه‌های فرعی و روستایی و عشایری و آسفالت شبکه راه‌های اصلی، فرعی، معابر محلات هدف بازآفرینی شهری و طرح‌های مسکن مهر و طرح‌های مسکن ملی چهل‌وهشت درصد (۴۸٪).</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>حذف این بند از تبصره «۵» لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ احتمالاً به دلیل تعهداتی است که برای دولت ایجاد می‌کند، اما حذف بند بدون در نظر گرفتن سازوکارهای جبرانی می‌تواند در روند نوسازی بافت‌های فرسوده، بافت‌های تاریخی و ناکارآمد شهری، ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی اختلال ایجاد کند. به عبارت دیگر هر یک از فرایندهای فوق به‌ویژه ساماندهی و توانمندسازی سکونت‌گاهی غیررسمی فرایندی پیوسته است و انقطاع و اختلال در این فرایند می‌تواند بخشی از نیروی انسانی، عملکردها و نتایج سال‌های قبل را تحت تأثیر قرار دهد و به‌نوعی باعث بدبینی ساکنان این مناطق و محلات شود.</p>	<p>حکم تبصره «۵» - تأمین مالی داخلی از محل اوراق مالی اسلامی</p> <p>در سال ۱۴۰۱ اجازه داده می‌شود با رعایت قوانین و مقررات و موازین شرعی: الف- شرکت‌های دولتی تا سقف یکصد هزار میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالی با تضمین و بازپرداخت اصل و سود توسط خود، منتشر کنند، تا برای اجرای طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و زیست‌محیطی خود که به تصویب شورای اقتصاد می‌رسد، به مصرف برسانند. سهم هریک از شرکت‌ها در آیین‌نامه اوراق مالی اسلامی که به پیشنهاد مشترک سازمان برنامه‌بودجه کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی تهیه و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد، تعیین خواهد شد. شرکت بازآفرینی شهری ایران برای انجام طرح‌های خود از جمله تهیه طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده، بافت‌های تاریخی و ناکارآمد شهری، ساماندهی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی و شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید برای اجرای طرح‌های قطار حومه‌ای و سازمان مجری ساختمان‌ها و تأسیسات دولتی و عمومی برای تکمیل مصالحی تهران در استفاده از منابع این بند در اولویت هستند.</p>	<p>تبصره «۵» - تأمین مالی داخلی از محل اوراق مالی اسلامی</p> <p>د- به‌منظور توسعه حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های شهری، مدیریت پسماند و نیروگاه‌های زیاده‌سوز، بازسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی به شهرداری‌های کشور و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اجازه داده می‌شود با تأیید وزارت کشور تا سقف یکصد و بیست هزار میلیارد (۱۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالی با تضمین خود و با بازپرداخت اصل و سود آن توسط همان شهرداری‌ها منتشر کنند. تضمین بازپرداخت اصل و سود این اوراق برای اجرای طرح‌های قطار شهری و حمل‌ونقل شهری از مبلغ پنجاه هزار میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا سقف شصت هزار میلیارد</p>
<p>بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌نشین به دلیل تمرکز ویژگی‌های ساختاری نامطلوب در آن‌ها نظیر فقر، اغتشاش کالبدی و فضای، کمبود خدمات و زیرساخت‌های شهری، مهاجرت افراد بومی و تمرکز افراد در معرض آسیب و توان اندک ساکنان برای مراقبت از محله تبدیل به کانون به وجود آمدن تعدادی از آسیب‌های اجتماعی شده‌اند. از این‌رو مداخله در این بافت‌ها و مناطق به منظور کاهش مسائل آن‌ها ضروری است. علی‌رغم مفید بودن این بند از لحاظ کارشناسی ایرادهای زیر به آن وارد است:</p> <p>- عدم تفکیک دقیق میزان انتشار اوراق مشارکت به تناسب حوزه‌های حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های شهری، مدیریت پسماند و نیروگاه‌های زیاده‌سوز، بازسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی. عدم</p>	<p>تبصره «۵» - تأمین مالی داخلی (بخش اول احکام یک‌ساله)</p> <p>د- به‌منظور توسعه حمل‌ونقل عمومی به شهرداری‌های کشور و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اجازه داده می‌شود با تأیید وزارت کشور تا سقف یکصد هزار میلیارد (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالی با تضمین خود و با بازپرداخت اصل و سود آن توسط همان شهرداری‌ها منتشر کنند. تضمین بازپرداخت اصل و سود این اوراق برای اجرای طرح‌های قطار شهری و حمل‌ونقل شهری به نسبت پنجاه درصد (۵۰٪) دولت و پنجاه درصد (۵۰٪) شهرداری‌ها است.</p>	<p>تبصره «۵» - تأمین مالی داخلی از محل اوراق مالی اسلامی</p> <p>د- به‌منظور توسعه حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های شهری، مدیریت پسماند و نیروگاه‌های زیاده‌سوز، بازسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی به شهرداری‌های کشور و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اجازه داده می‌شود با تأیید وزارت کشور تا سقف یکصد و بیست هزار میلیارد (۱۲۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالی با تضمین خود و با بازپرداخت اصل و سود آن توسط همان شهرداری‌ها منتشر کنند. تضمین بازپرداخت اصل و سود این اوراق برای اجرای طرح‌های قطار شهری و حمل‌ونقل شهری از مبلغ پنجاه هزار میلیارد (۵۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا سقف شصت هزار میلیارد</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>تفکیک اعتبار حوزه‌ها می‌تواند باعث عدم شفافیت در هزینه‌ها، جابه‌جای اعتبارات و کاهش اعتبار برخی از آن‌ها شود.</p> <p>- شواهد نشان داده است اعتبارت حوزه بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌نشین صرف ابعاد کالبدی این مناطق بدون در نظر گرفتن ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و زیست‌محیطی می‌شوند. عدم توجه به این ملاحظات نیز منجر به طرد گروه‌های به حاشیه‌رانده‌شده، ناپایداری اجتماعی و ایجاد آسیب‌های اجتماعی شده است. همین موضوع نیز باعث شده است اعتبارت هزینه نشده منجر به تحقق اهداف در نظر گرفته نشوند. برای مثال نوسازی بافت‌های فرسوده بدون در نظر گرفتن مقیاس تراکم جمعیت، باعث تراکم جمعیت در این مناطق و آسیب‌های بعدی شده است. یا ساماندهی سکونت‌گاه غیررسمی بدون توجه به مسئله مالکیت مسکونی ساکنان چندان امکان‌پذیر نیست. لذا باید مداخلات این ملاحظات را در نظر بگیرند که منجر به پایداری اجتماعی و تجدید حیات اجتماعی در این مناطق شوند.</p> <p>از این رو پیشنهاد می‌شود میزان اعتبار به تفکیک حوزه‌های نامبرده مشخص شود و عبارت با در نظر گرفتن ملاحظات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و زیست‌محیطی به بازسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی افزوده شود.</p>	<p>به شهرداری‌های کشور و سازمان‌های وابسته به آن‌ها اجازه داده می‌شود بابت توسعه حمل‌ونقل عمومی و زیرساخت‌های شهری، مدیریت پسماند و نیروگاه‌های زباله‌سوز، بازسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی حاشیه‌نشینی و سکونتگاه‌های غیررسمی با تأیید وزارت کشور، تا سقف یکصد و بیست هزار میلیارد (۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال اوراق مشارکت با تضمین خود منتشر نمایند.</p>	<p>ریال به نسبت پنجاه درصد (۵۰٪) دولت و پنجاه درصد (۵۰٪) شهرداری‌ها است. بیست هزار میلیارد (۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از اوراق موضوع این بند به بازآفرینی شهری بافت‌های فرسوده پیرامون حرم‌های مطهر حضرت امام رضا (ع)، حضرت معصومه (س)، حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) و حضرت احمدبن موسی (ع) اختصاص می‌یابد. اوراق فروش نرفته این بند در سقف مطالبات معوق طرح با تأیید شهرداری مربوط قابل‌واگذاری به طلبکاران آن طرح است.</p>
<p>بند «ج» تبصره «۶» به واسطه سرمایه‌گذاری در تولید برق تجدیدپذیر و پاک و توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر با اولویت خانوارهای کم درآمد تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی منبع مالی پایداری را برای حمایت از این خانوارها که از اقبال آسیب‌پذیر هستند فراهم می‌کند، از این رو تصویب این بند در لایحه پیشنهاد می‌شود.</p> <p>جزء «۱» بند «ط» تبصره «۶» از لایحه بودجه حذف شده است. این جزء تنها، جزئی است که در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ ردیف اعتبار را برای حمایت از معلولان و ساماندهی کودکان کار و خیابانی در نظر گرفته است. ماده (۵) به حمایت بیمه‌ای</p>	<p>تبصره «۶» - عوارض و مالیات (بخش اول احکام یکساله)</p> <p>ج- عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به میزان ده درصد (۱۰٪) مبلغ برق مصرفی در سقف شصت و شش هزار میلیارد (۶۶,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین می‌شود. مشترکان برق روستایی و عشایری مجاز و برق چاه‌های کشاورزی مجاز از شمول حکم این چاه‌های کشاورزی مجاز از شمول حکم این بند معاف می‌باشند. از منابع حاصل، سی و پنج درصد (۳۵٪) به حساب شرکت نزد خزانه‌داری کل کشور برای توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و شصت و پنج درصد (۶۵٪) مابقی برای تولید برق</p>	<p>تبصره «۶» - عوارض و مالیات</p> <p>ج- عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به میزان ده درصد (۱۰٪) مبلغ برق مصرفی در سقف شصت هزار میلیارد (۶۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین می‌شود. مشترکان برق روستایی و عشایری مجاز و برق چاه‌های کشاورزی مجاز از شمول حکم این بند معاف می‌باشند. از منابع حاصل، سی و پنج درصد (۳۵٪) به حساب شرکت توانیر نزد خزانه‌داری کل کشور برای حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و تقویت پدافند غیرعامل و بهبود مقاومت زیرساخت‌های مخابراتی صنعت برق و شصت و پنج درصد (۶۵٪) مابقی به حساب سازمان</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>و درمانی معلولان و افراد تحت سرپرست آن‌ها، ماده (۶) به معافیت از خدمت وظیفه عمومی یکی فرزندان افراد خانواده های معلول یا همسران و ماده (۸) به آموزش رایگان معلولان واجد شرایط پرداخته است. معلولان به دلیل شرایط جسمی و ذهنی، فقر خانوارها و محدودیت‌های که برای آنان در جامعه وجود دارد، آسیب‌پذیر هستند. آموزش رایگان و بیمه‌های درمانی می‌تواند نقش مهمی در توانمندسازی معلولان واجد شرایط داشته باشد. کودکان کار و خیابان نیز به دلیل فقر خانوارها و شرایط کار بسیار در معرض آسیب‌های مختلف از جمله آسیب‌های اجتماعی هستند. از این رو حذف این بند، به معنای حذف یکی از منابع حمایتی از این اقشار است و می‌تواند حمایت از آن‌ها و ساماندهی کودکان کار و خیابان را تحت تاثیر قرار دهد و منجر به تشدید آسیب‌پذیری اجتماعی آن‌ها شود. از این رو لازم است این بند در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تکرار شود. البته تکرار این بند مشروط است به اصلاح دقیق تفکیک و نشان‌دار کردن اعتبار برنامه‌های حمایت از معلولان و کودکان کار و خیابانی.</p> <p>بند «ث» تبصره «۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. موضوع این بند حذف مالیات از سود حاصل از سرمایه‌گذاری و تولید در درون زندانها به منظور توسعه اشتغال زندانیان است. به صورت دقیق مشخص نیست که حذف این تبصره تا چه میزان می‌تواند توسعه اشتغال زندانیان را تحت تاثیر قرار دهد، اما اخذ مالیات از این فعالیت‌ها که به دلیل دولتی بودن آن‌ها زیاد سود ده نیستند می‌تواند منابع مالی تعدادی از زندانها را تحت تاثیر قرار دهد. از این رو پیشنهاد می‌شود، حداقل حذف این تبصره بر فعالیت‌های اشتغال زندانیان در سال ۱۴۰۲ مورد ارزیابی قرار گیرد و اگر بر توسعه اشتغال زندانیان تاثیر منفی جدی نگذاشت، تبصره حذف شود و در غیر این صورت در لایحه سال بعد تکرار شود.</p>	<p>تجدیدپذیر و پاک و توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر با اولویت روستایی، عشایری خانوارهای کم درآمد تحت پوشش کمیته امداد حضرت امام(ره) و سازمان بهزیستی و تکمیل و بهره‌برداری نیروگاه بادی میل نادر استان سیستان و بلوچستان به حساب سازمان انرژی‌های تجدیدپذیر و بهره‌وری انرژی برق(ساتبا) نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌گردد تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور به صورت کامل صرف شود.</p> <p>م- واردات خودروی آمبولانس توسط سازمان اورژانس کشور، هلال احمر و بنیاد شهید و امور ایثارگران در سال ۱۴۰۲ از پرداخت حقوق ورودی و عوارض گمرکی معاف است.</p>	<p>انرژی‌های تجدیدپذیر و بهره‌وری انرژی برق(ساتبا) نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌گردد تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور به صورت کامل برای تولید برق تجدیدپذیر و پاک و توسعه فناوری‌های تجدیدپذیر با اولویت روستایی، عشایری خانوارهای کم درآمد تحت پوشش کمیته امداد حضرت امام(ره) و سازمان بهزیستی و تکمیل و بهره‌برداری نیروگاه بادی میل نادر استان سیستان و بلوچستان صرف شود.</p> <p>ط -</p> <p>۱- کارور(اپراتور)های ارائه‌دهنده خدمات مخابراتی، علاوه بر قیمت هر پیامک مبلغ سی (۳۰) ریال از استفاده‌کنندگان خدمات مزبور دریافت و به حساب درآمد عمومی ردیف ۱۶۰۱۵۴ نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌کنند. درآمد حاصله متناسب با وصول تا سقف یک‌هزار میلیارد(۱.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جهت اجرای مواد(۵)، (۶) و (۸) قانون حمایت از حقوق معلولان و ساماندهی کودکان کار و خیابانی در اختیار سازمان بهزیستی(ردیف ۱۳۱۵۰۰) و پنج هزار میلیارد(۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال مابقی از محل ردیف ۲۷- ۵۳۰۰۰۰ جدول شماره(۹) این قانون صرف شبکه ملی اطلاعات توسط وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات از طریق پیمانکاران بخش غیردولتی و به صورت رقابتی صرف شبکه ملی اطلاعات شود.</p> <p>ث- به منظور توسعه اشتغال زندانیان، در سال ۱۴۰۱ سود حاصل از سرمایه‌گذاری و تولید در درون زندانها، پس از تأیید سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مشمول مالیات با نرخ صفر است.</p>
<p>موضوع جزء «۱» و «۲» بند «ب» تبصره «۱۰» حمایت از محکومان معسر جرائم غیرعمد ناشی از تصادف با اولویت زنان معسر و دیه زندانیان حوادث رانندگی غیرعمد است. زندانی شدن این دسته از افراد به دلیل شرایط زندان می‌تواند منجر</p>	<p>تبصره «۱۰»- قضائی، انتظامی، دفاعی (بخش اول احکام یکساله) ب</p>	<p>تبصره «۱۰»- قضایی، انتظامی و دفاعی ن- به منظور کمک به آزادی زندانیان نیازمند جرایم غیرعمد و کاهش آسیب‌های اجتماعی مترتب بر خانواده آن‌ها مبلغ سه هزار میلیارد (۰۰۰</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>به تشدید آسیب‌پذیری آن‌ها و خانوارهای آنان به ویژه در موارد سرپرست خانوار شود. از این رو پرداخت دیه آن‌ها و جلوگیری از زندانی شدن آن‌ها می‌تواند باعث کاهش آسیب‌پذیری آنان و خانواده‌یشان شود، لذا جزء «۱» و «۲» بند «ب» از لحاظ اجتماعی مورد تایید است.</p>	<p>۱- به منظور تأمین کسری اعتبارات دیه محکومان معسر جرائم غیرعمد ناشی از تصادف با اولویت زنان معسر و مواردی که پرداخت خسارت بر عهده بیت‌المال یا دولت است (با اولویت خسارت ناشی از تصادف)، وزیر دادگستری مجاز است با تصویب هیأت نظارت صندوق تأمین خسارت‌های بدنی حداکثر تا پنج هزار میلیارد (۵.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال از منابع درآمد سالانه موضوع بندهای «ث» و «ج» ماده (۲۴) قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه مصوب ۱۳۹۵/۲/۲۰ را از محل اعتبارات صندوق تأمین خسارت‌های بدنی ذیل ردیف ۱۱۰۰۰۰ جدول شماره (۷) این قانون دریافت و هزینه کند.</p> <p>مدیرعامل صندوق مزبور مکلف است با اعلام وزیر دادگستری، مبلغ یادشده را به نسبت در مقاطع سه‌ماهه در اختیار وزارت دادگستری قرار دهد. وزارت دادگستری مکلف است گزارش عملکرد این بند را هر سه‌ماه یک‌بار به کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی، اجتماعی و قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی و دیوان محاسبات کشور ارائه کند.</p> <p>۲- صندوق تأمین خسارت‌های بدنی مکلف است دیه زندانیان حوادث رانندگی غیرعمد را که به دلیل هرگونه محدودیت سقف تعهدات شرکتهای بیمه و صندوق مذکور در زندان به سر می‌برند و قبل از لازم‌الاجراء شدن قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه، زندانی شده‌اند، تأمین کند تا پس از معرفی ستاد دیه کشور به‌صورت بلاعوض نسبت به آزادی آن‌ها اقدام شود.</p>	<p>۳/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/ ریال از منابع درآمد سالانه بندهای «ت» و «ج» ماده (۲۴) قانون بیمه اجباری خسارات وارد شده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه به ستاد دیه کشور اختصاص می‌یابد.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>در تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۴۰۱، پنج بند «الف»، (شامل دو جزء «۱» و «۳») «ج»، «د» «ح» و «ک» به موضوع ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی، نوسازی بافت‌های فرسوده، تأمین زیرساخت‌های آن‌ها و انتقال مالکیت به مالکین اعیانی اختصاص داده شده است، در حالی که در تبصره «۱۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ تنها دو بند «ب» و «ی» به منظور ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و تأمین برخی از زیرساخت‌های آن‌ها و اختصاص زمین و املاک برای بازآفرینی بافت‌های فرسوده و حاشیه شهرها اختصاص یافته است. به عبارت دیگر ۴ بند از تبصره ۱۱ حذف شده است که نشان از کاهش ظرفیت‌ها و منابع برای موضوعات فوق‌الذکر است. در ادامه به تحلیل هر یک از بندها پرداخته می‌شود.</p> <p>جزء «۱» بند «الف» تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. سازوکار تأمین مالی این بند در قانون بودجه منابع مالی داخلی وزارت راه و شهرسازی تهاتر اراضی و اماکن سازمان‌های زیر نظر این وزارت خانه بوده است. از این رو منابع این بند برای نوسازی بافت‌های فرسوده و تاریخی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین حذف شده است.</p> <p>جزء «۳» بند «الف» تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. منبع تأمین اعتبار در این بند رهن‌دادن زمین‌های متعلق به سازمان‌های زیر نظر وزارت خانه به بانک‌ها و صندوق‌های تأمین مالی و فروش عرصه و اعیان طرح‌های تکمیل شده برای بازپرداخت تسهیلات است. این سازوکار، بدون اینکه فشاری را بر منابع مالی دولت برای اجرای طرح‌های بافت‌های فرسوده اعمال کند می‌تواند به تحقق هدف کمک کند. از این رو حذف این جز از بند «الف» یکی از منابع مالی مناسب را برای اجرای طرح‌های بافت‌های فرسوده حذف کرده است.</p> <p>بند «ب» تبصره «۱۱» لایحه قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تکرار بند «د» تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ است. موضوع بند «ب» تبصره «۱۱» لایحه بودجه ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و تأمین زیرساخت‌های آن‌ها از محل عوارض ماده (۳۹) قانون مالیات بر ارزش افزوده است. کمبود زیرساخت‌ها در این مناطق جلوه‌ای از فقر شهری است و می‌تواند با راندن افراد توانمند و بومی این مناطق و</p>	<p>تبصره «۱۱»- مسکن و حمل‌ونقل (بخش اول احکام یک‌ساله)</p> <p>ب- برای ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی واقع در خارج از محدوده شهرها و تأمین زیرساخت‌های لازم در این مناطق اعم از مسجد، مدرسه، پاسگاه و کلانتری، روشنایی معابر، ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی، زیرساخت‌های بهداشتی، زیرساخت تأمین آب و برق و سایر تأسیسات شهری مورد نیاز شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها مکلفانند از محل عوارض ماده (۳۹) قانون مالیات بر ارزش افزوده، سهم این مناطق را براساس جمعیت ساکن تعیین و صرف محرومیت‌زدایی و بهسازی همان مناطق نمایند. آیین‌نامه اجرایی این بند طی یکماه پس از ابلاغ قانون توسط سازمان برنامه‌و بودجه کشور تهیه و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد.</p> <p>تبصره «۱۱»- مسکن و حمل‌ونقل (بخش دوم احکامی که قابلیت دائمی شدن دارند)</p> <p>ی- به وزارت راه و شهرسازی اجازه داده می‌شود، حسب ضرورت زمین‌ها و املاک در اختیار سازمان ملی زمین و مسکن در حریم و محدوده هریک از شهرها را به موضوع بازآفرینی بافت‌های فرسوده و حاشیه‌های شهرها اختصاص دهد.</p>	<p>تبصره «۱۱»- مسکن و حمل‌ونقل</p> <p>الف- به دولت اجازه داده می‌شود، برای عملیات آماده‌سازی، محوطه‌سازی، تأمین خدمات روبنایی و زیربنایی و تکمیل واحدهای مسکن مهر، طرح‌های بازآفرینی شهری و احیای بافت‌های فرسوده و تاریخی موجود در بافت فرسوده، مصلاهی تهران، طرح‌های مسکن و سایر موارد پیش‌بینی شده در قانون جهش تولید مسکن مصوب ۱۷/ ۵/ ۱۴۰۰ اقداماتی را به شرح زیر را به عمل آورد:</p> <p>۱- وزارت راه و شهرسازی (از طریق شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید، سازمان ملی زمین و مسکن و شرکت بازآفرینی شهری ایران) مجاز است تا سقف دویست و سی هزار میلیارد (۲۳۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰) ریال از محل منابع داخلی و یا تهاتر اراضی و املاک متعلق به شرکت‌های فوق‌الذکر را به قیمت کارشناسی یا فروش از طریق مزایده، مشروط به حفظ کاربری بعد از واگذاری و با سازوکار گردش خزانه، از طریق صندوق ملی مسکن صرف اجرای طرح‌های فوق کند. بیست هزار میلیارد (۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰) ریال برای تکمیل عملیات اجرائی مصلاهی تهران و مصلاهای نیمه‌تمام کشور هزینه می‌شود.</p> <p>۳- وزارت راه و شهرسازی مکلف است زمین‌های متعلق به شرکت مادر تخصصی عمران شهرهای جدید و سازمان ملی زمین و مسکن ایران و شرکت بازآفرینی شهری ایران را تا سقف پنج هزار میلیارد (۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰) ریال طی قراردادهایی با بانک‌های عامل و صندوق‌های تأمین مالی در رهن آنان قرار داده و متناسب با آن، تسهیلات لازم برای اجرای طرح‌های جامع، تفصیلی، بافت‌های فرسوده و آماده‌سازی مصوب را اخذ و منابع حاصل را صرف تکمیل این طرح‌ها نماید و از محل فروش عرصه و اعیان طرح‌های تکمیل شده با رعایت قوانین و مقررات و گردش خزانه، با بانک‌های عامل تسویه کند و باقی‌مانده را به اجرای طرح‌های صدرالذکر این جزء اختصاص دهد.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>جذب ا فشار آسیب‌پذیر زمینه تولید آسیب‌های اجتماعی شود. این بند و تحقق آن گرچه می‌تواند به کاهش جلوه‌های فقر و آسیب‌های اجتماعی در این مناطق کمک کند، اما لازم است به‌منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی در کنار تأمین زیرساخت‌ها به یک سازوکار ایجاد امداد اجتماعی در این مناطق نیز اشاره شود. از این رو پیشنهاد می‌شود در کنار تأمین زیرساخت‌ها، به موضوع سازوکارهای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در این مناطق با تأکید بر تأمین زیرساخت‌های امداد اجتماعی نظیر اورژانس اجتماعی و پایگاه خدمات اجتماعی در این مناطق اشاره شود. همچنین اختصاص منابع عمومی صرفاً با تکیه بر شاخص جمعیت، با موضوع اصل چهل هشتم قانون اساسی مبنی بر اینکه در بهره برداری از منابع طبیعی هر منطقه به فراخور استعدادهای خود از امکانات و منابع به‌رمند شوند، مغایرت دارد. لذا تصویب این بند از تبصره مشروط به رفع ایرادات فوق مورد تأیید است.</p> <p>بند «ی» تبصره «۱۱» (بخش دوم احکامی که قابلیت دائمی شدن دارند) به‌نوعی تکرار بند «ج» و «ح» تبصره «۱۱» قانون برنامه بودجه سال ۱۴۰۱ است. تعدادی از بافت‌های فرسوده و مناطق حاشیه‌نشین به دلیل تمرکز ویژگی‌های ساختاری نامطلوب در آن‌ها نظیر فقر، اغتشاش کالبدی و فضایی، ناپایداری مسکونی و لذا ناپایداری اجتماعی و تضعیف توان ساکنان برای اعمال کنترل اجتماعی قانون تولید آسیب‌های اجتماعی شده‌اند. در اختیار قرار دادن زمین به‌منظور بازآفرینی بافت‌های فرسوده و ساماندهی مناطق حاشیه‌نشین و تأمین زیرساخت‌های آن‌ها به زدودن جلوه‌های فقر در این مناطق، پایداری اجتماعی و کاهش مسائل آن‌ها کمک می‌کند. از این رو این بند از لحاظ اجتماعی مورد تأیید است.</p> <p>بند «ک» در تبصره «۱۱» لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. موضوع این بند اعطای مالکیت اراضی به مالکین اعیانی در مناطق حاشیه‌نشین تحت شرایط نامبرده است. موضوع عدم امنیت مالکیت مسکونی در سکونتگاه‌های غیررسمی یکی از چالش‌های اساسی است که تا زمانی که حل نشود، مسئله ساماندهی این مناطق و توانمندسازی ساکنان آن‌ها مبهم و غیرقابل تحقق باقی می‌ماند. از این رو،</p>		<p>ج- وزارت راه و شهرسازی مکلف است زمین موردنیاز برای احداث پاسگاه، کلانتری، پایگاه و حوزه‌های مقاومت و سالن‌های فرهنگی ورزشی بسیج و ورزشگاه‌های پانزده‌هزار نفری در مناطق محروم را به‌صورت رایگان در اختیار مراکز متولی در طرح‌های مسکن مهر، مسکن ملی و طرح‌های بازآفرینی شهری در مناطق کم برخوردار قرار دهد.</p> <p>د- برای ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی موضوع بند «الف» ماده (۵۹) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، بهسازی محیط‌های اسکان واقع در خارج از محدوده روستاها و خارج از محدوده و حریم شهرها و تأمین زیرساخت و فراهم کردن حداقل خدمات عمومی اعم از مدرسه، مسجد، کتابخانه، روشنایی محیط، پایگاه بسیج، پاسگاه و کلانتری در این مناطق، شورای توسعه و برنامه‌ریزی استان‌ها، موظف‌اند معادل سهم جمعیت ساکن در این مناطق از کل جمعیت هر استان را بر اساس آیین‌نامه اجرائی که به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد، از محل عوارض ماده (۳۹) قانون مالیات بر ارزش‌افزوده صرف محرومیت‌زدایی و بهسازی مناطق فوق‌الذکر در همان استان نمایند.</p> <p>ح- سازمان ملی زمین و مسکن مکلف است تا سقف بیست درصد (۲۰٪) از زمین‌های املاک در اختیار خود در حریم و محدوده هر یک از شهرها را با تأیید وزیر راه و شهرسازی به شرکت بازآفرینی شهری واگذار نماید تا براساس قوانین موجود نسبت به بازآفرینی بافت‌های فرسوده و حاشیه‌های شهر اقدام نماید.</p> <p>ک- به وزارت راه و شهرسازی اجازه داده می‌شود اراضی در مالکیت خود را با اولویت سکونتگاه‌های غیررسمی که قبل از سال ۱۳۹۴ به تصرف اشخاص درآمده است و بر اساس طرح‌های مصوب شهری ساخت‌وساز صورت گرفته است و در حال بهره‌برداری می‌باشد را به مالکین اعیانی واگذار نماید.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>توجه به مالکیت مسکونی ساکنان در این مناطق مقدم بر هر نوع مداخله دیگر است. تحقق این موضوع می‌تواند سهم مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه‌نشین داشته باشد، چراکه منجر به پایداری مسکونی، احساس تعلق در میان ساکنان، مراقبت از محله و کنترل اجتماعی می‌شود، از این رو یکی سازوکارهای مناسب برای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و جرائم در این مناطق است. پس لازم است این بند همراه با ضمانت‌های اجرای در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تکرار شود.</p>		
<p>در شرایط اقتصادی و اجتماعی حاکم بر جامعه و افزایش ضریب بروز آسیبهای اجتماعی حمایت از آسیبدیدگان و اقشار در معرض آسیب ضرورتی گریز ناپذیر است. با وجود حذف این منبع دولت منبع دیگری نیز برای این حوزه در نظر نگرفته است. این در حالی است که برحسب ماده (۷) قانون هدفمندی یارانه ها دولت می‌تواند منابع هدفمندی را در حوزه کنترل و کاهش آسیب های اجتماعی هزینه نماید.</p>		<p>تبصره «۱۴» - هدفمندی در جدول ۳-۲۴ از محل هدفمندی یارانه ها مبلغ ۶۰۰۰۰ میلیارد ریال برای مقابله با آسیب‌های اجتماعی مصوب گردیده است.</p>
<p>جزء «۱» بند «ب» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. موضوع این بند درباره تسهیل دسترسی به اعتبار و پوشش خطر (ریسک) تسهیلات خرد پرداختی با هدف اشتغالزایی مددجویان کمیته امداد و سازمان بهزیستی است. پرداخت اعتبارات خرد یکی از سازوکارهای مبتنی بر شواهد برای توانمندسازی اقشار فقیر و پیشگیری از آسیب‌پذیر شدن آن‌ها است. اشتغال برای این اقشار نه تنها منجر به یک منبع درآمد، بلکه یکی از منابع مهم پیونددهنده آن‌ها به جامعه نیز است. این منبع به واسطه تولید احساس دلبستگی، مشغولیت و تولید خود-کنترلی باعث پیشگیری از آسیب‌پذیر شدن آن‌ها می‌شود. از این رو، حذف این جزء می‌تواند برنامه‌های اشتغال‌زایی و توانمندسازی این سازمان‌ها را تحت الشعاع قرار دهد و باعث تشدید زمینه‌های آسیب‌پذیری مددجویان تحت پوشش شود، لذا لازم است بند در لایحه تکرار شود.</p> <p>جزء «۲» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. موضوع این جزء درباره حمایت از اقشار فقیر و در معرض آسیب نظیر بیماران فقیر و معسر، حمایت از بیکاران، زندانیان جرائم غیر عمد و</p>		<p>تبصره «۱۶» - تسهیلات تکلیفی ب. تسهیلات قرض الحسنه برای اشتغال‌زایی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است برای حمایت از اشتغال از طریق بانک‌های عامل مبلغ یک میلیون و بیست هزار میلیارد ریال تسهیلات قرض الحسنه را به اجزاء این (۱/۰۲۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) بند اختصاص دهد. مسؤولیت حسن اجرای حکم این بند به عهده بانک مرکزی و بانکهای عامل و کلیه مدیران و کارکنان ذی ربط می‌باشد. عدم اجراء یا تأخیر در پرداخت تسهیلات تخلف محسوب شده و قابل پیگیری در مراجع ذی صلاح می‌باشد. اشتغال ایجاد شده توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی پایش می‌شود و می‌بایست در سامانه ناظر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی ثبت شود. مراجع مزبور موظفند گزارش عملکرد خود را به صورت سه ماه یک بار در شورای عالی اشتغال ارائه داده و به صورت مکتوب به کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات و اجتماعی مجلس شورای اسلامی ارائه دهند.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>زنان سرپرست خانوار از جمله افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی کمیته امداد و سازمان بهزیستی کشور است. این نوع حمایت‌ها باعث تقویت برنامه‌های حمایتی و توانمندسازی دستگاه‌های این حوزه می‌شود. برنامه‌های توانمندسازی اقشار فقیر یک فرایند است و لازم است این فرایند تا به نتیجه رسیدن ادامه یابد، از این رو، حذف این منابع اعتباری باعث اختلال در روند این برنامه‌ها و حتی برخی از نتایج سال‌های قبل می‌شود. همچنین برنامه‌های حمایتی به ویژه برای اقشاری که امکان توانمندسازی آن‌ها وجود ندارد باید به صورت مستمر ادامه داشته باشد. تداوم این برنامه‌ها در شرایط تشدید مسایل اقتصادی دو چندان اهمیت دارد. از این رو، حذف این بند می‌تواند منجر به تشدید فقر و آسیب‌پذیری در میان اقشار آسیب‌پذیر شود، لذا لازم است در قانون بودجه تکرار شود.</p> <p>جزء «۳» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نیز حذف شده است. موضوع این جزء پرداخت تسهیلات برای اشتغال زندانیان حین حبس و پس از آزادی است. اقدامات این بند پسینی و از نوع ترمیمی است. اشتغال برای افراد به ویژه افراد آسیب دیده‌ای نظیر زندانیان یک منبع درآمد و عامل پیوند دهنده آنها به جامعه است. زمانی که برای افراد آسیب دیده نظیر زندانیان اشتغال و منبع درآمد فراهم می‌شود، بخشی از آنان دیگر به دلیل فقر و تنگ دستی دست به برخی از جرایم به منظور کسب درآمد نمی‌کنند. همچنین تولید احساسات مثبت و کنترل به واسطه اشتغال یک عامل بازدارنده به هنگام جرم و کجرفتاری است. از این رو، حذف این جزء از بند و منبع اعتبار اشتغال زندانیان و زندانیان آزاد شده باعث می‌شود امکان اشتغال برای آنان فراهم نشود و در برخی از موارد در همان شرایطی قرار گیرند که در ابتدا به دلیل آن‌ها دست به جرم زده بودند. پس لازم است این جزء از بند «ج» در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۲ تکرار شود.</p> <p>جزء «۴» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نیز حذف شده است. در بندهای قبل تبعات حذف این منابع اعتباری شرح داده شده است.</p>		<p>۱- مبلغ دویست و پنجاه هزار میلیارد (۲۵۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال به کمیته امداد امام خمینی (ره) و صد هزار میلیارد (۱۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال به سازمان بهزیستی کشور اختصاص می‌یابد. به منظور تسهیل دسترسی به اعتبار و پوشش خطر (ریسک) تسهیلات خرد پرداختی با هدف اشتغالزایی، به دستگاههای موضوع این جزء اجازه داده می‌شود نسبت به ایجاد صندوق تضمین اقدام نمایند.</p> <p>ج- تسهیلات قرض الحسنه حمایتی</p> <p>۲- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است با تعیین سهم بانکهای عامل، مبلغ دویست هزار میلیارد (۲۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال از منابع پس انداز و جاری قرض الحسنه و جاری شبکه بانکی جهت پرداخت تسهیلات قرض الحسنه به صندوق بیماری‌های خاص و صعب‌العلاج جهت کمک به بیماران صعب‌العلاج، سرطانی، خاص و زوج‌های نابارور و مبلغ بیست هزار میلیارد (۲۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جهت پرداخت به بیماران فقیر و معسر، بیماران بستری شده، حمایت از بیکاران، زندانیان جرائم غیرعمد و زنان سرپرست خانوار از جمله افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی کشور و جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران اختصاص دهد.</p> <p>۳- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است از طریق بانک‌های عامل مبلغ پنج هزار میلیارد (۵/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال از محل منابع سپرده‌های پس‌انداز و جاری قرض الحسنه نظام بانکی، جهت اجرای بند «ج» ماده (۳۸) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور و جزء (۵) ماده (۱۱۳) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران برای توسعه اشتغال زندانیان حین حبس و پس از آزادی با معرفی سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور در قالب تسهیلات قرض الحسنه با بازپرداخت هفت ساله به زندانیان آزاد شده جهت طرحهای اشتغال آنان اختصاص دهد.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>جزء «۵» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نیز حذف شده است. موضوع این جزء درباره کمک‌های بلاعوض به زندانیان نیازمند با اولویت زندانیان زن و زندانیان بدهکار مهریه است. در کل افرادی که به دلیل ناتوانی مالی جهت پرداخت دیه یا محکومیت‌های مالی زندانی می‌شوند به نوعی به دور از انصاف است. خود زندان نیز به دلایل مختلف زمینه آسیب پذیری این افراد و خانوره‌های آنان را فراهم می‌آورد. از این رو حذف این جزء به معنای حذف بخشی از منابع اعتباری کمک به زندانیان نیازمند است. باقی ماندن این افراد در زندان آنان را از جریان فعالیت و زندگی محروم و فشارهای زیادی را به آنها تحمیل می‌کند که باعث آسیب پذیری آنان و خانواده هایشان می‌شود. لذا تکرار بند در لایحه و قانون بودجه سال ۱۴۰۲ پیشنهاد می‌شود.</p> <p>جزء «۶» بند «ج» تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نیز حذف شده است. موضوع این بند درباره اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه مسکن مددجویان تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی کل کشور است. در چند سال گذشته و به همین ترتیب در سال ۱۴۰۱ تورم حوزه مسکن بسیار زیاد و حتی بیشتر از افزایش میزان مستمری‌های مددجویان تحت پوشش بوده است. حتی در سال‌های گذشته تعدادی از افراد به دلیل افزایش هزینه‌های تامین مسکن در تله فقر افتاده‌اند و به منظور حمایت به نهادهای حمایتی نظیر کمیته امداد رجوع کرده‌اند و پشت نوبتی هستند. لذا حمایت از مسکن اقشار فقیر و تحت پوشش به‌ویژه در بحران‌های اقتصادی به منظور پیشگیری از فقر بیشتر و آسیب‌پذیری آن‌ها ضروری است. به منظور پیشگیری از آسیب‌پذیری لازم است این بند در لایحه بودجه تکرار شود و حتی اعتبارات بیشتری برای آن نه تنها برای مددجویان بلکه حتی برای افراد پشت نوبتی و در معرض آسیب در نظر گرفته شود: از این رو تکرار این بند به صورت زیر پیشنهاد می‌شود:</p> <p>۶- مبلغ سی هزار میلیارد (۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جهت اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه مسکن مددجویان تحت پوشش و پشت نوبتی کمیته امداد امام خمینی (ره) هفتاد درصد (۷۰٪) و سازمان بهزیستی کل کشور سی درصد (۳۰٪) اختصاص می‌یابد.</p>		<p>۴- مبلغ دوهزار میلیارد (۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال تسهیلات قرض‌الحسنه برای دانشجویان بی‌ضاعت تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور اختصاص می‌یابد.</p> <p>۵- دولت مکلف است در اجرای ماده (۷۷) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، مبلغ پنج هزار میلیارد (۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال از منابع قرض‌الحسنه بانک‌ها، به ستاد مردمی رسیدگی به امور دیه اختصاص دهد تا به زندانیان نیازمند با اولویت زندانیان زن و زندانیان بدهکار مهریه پرداخت شود.</p> <p>۶- مبلغ بیست هزار میلیارد (۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال جهت اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه مسکن مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) هفتاد درصد (۷۰٪) و سازمان بهزیستی کل کشور سی درصد (۳۰٪) اختصاص می‌یابد.</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>جزء «۴» بند «ع» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. این اقدامات از سوی خیریه‌ها و تشکل‌های مردم نهاد، فرایند همیشگی است و ثبت آن‌ها هم به یکپارچه‌سازی این فعالیت‌ها کمک می‌کند و هم امکان ارزیابی نوع و میزان حمایت از آن‌ها و ارتقاء آن‌ها را فراهم می‌آورد. همچنین امکان دسترسی به زیرساخت‌ها برای آن‌ها، دستیابی به اهداف آن‌ها یعنی کاهش فقر و آسیب‌های اجتماعی و توانمندسازی افراد فقیر و آسیب دیده را تسریع می‌کند. لذا پیشنهاد می‌شود این بند در لایحه تکرار شود چرا که می‌تواند منجر به تحقق اهداف این خیریه‌ها و سازمان‌ها شود. همچنین این جزء تعهد مالی را برای دولت ایجاد نمی‌کند.</p> <p>هدف بند «ج» تبصره «۱۷» لایحه بودجه هدفمندسازی و کارآمدسازی سیاست‌های حمایتی در راستای توانمندسازی از اقشار آسیب‌پذیر و آسیب دیده است. لازم به ذکر است که این بند در قوانین بودجه سال‌های قبل بوده است، اما به دلایل مختلف از جمله ضمانت‌های اجرایی ضعیف هنوز عملیاتی نشده است. از این رو به منظور تحقق بند لازم است ضمانت‌های اجرایی فوق برای آن در نظر گرفته شود.</p>	<p>تبصره «۱۷» - رفاه و سلامت (بخش اول احکام یکساله)</p> <p>ج- کلیه دستگاه‌های موضوع ماده (۲۹) قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران از جمله نهادهای عمومی غیردولتی و بنیادها که به هر شکل از اقشار آسیب‌پذیر حمایت می‌کنند، مکلفند تمامی حمایت‌ها و کمک‌های خود را با لحاظ محرمانگی آن به تفکیک شماره ملی فرد دریافت‌کننده حمایت، از طریق مرکز ملی تبادل سرویس (ان.آی.ایکس) با استعلام از طریق شماره ملی در اختیار پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی قرار دهند.</p> <p>بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها و موسسات اعتباری خصوصی و دولتی مکلفند تسهیلات قرض‌الحسنه پرداخت شده را به تفکیک شماره ملی در سامانه مذکور ثبت نمایند و هرگونه پرداخت بر مبنای اطلاعات مندرج در این سامانه خواهد بود.</p> <p>برخورداری هزینه‌های حمایتی پرداختی موسسات خیریه غیردولتی و خصوصی به اشخاص، از معافیت‌های مالیاتی بند (ط) ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم علاوه بر تکالیف موضوع این ماده، منوط به ثبت اطلاعات آن در سامانه مذکور است. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است امکان ثبت اطلاعات انجام شده و همچنین استعلام استحقاق‌سنجی افراد را برای موسسات خیریه مردم‌نهاد با رعایت محرمانگی اطلاعات فراهم نماید.</p>	<p>تبصره «۱۷» - رفاه و سلامت</p> <p>ع- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مکلف است امکان ثبت اقدامات محرومیت‌زدایی خیریه‌ها و تشکل‌های مردم نهاد و ارائه پیشنهاد جهت تکمیل و به روزرسانی وضعیت دسترسی به زیرساخت‌های اساسی در آبادی‌ها و هر یک از موضوع نواحی شهری را برای این نهادها فراهم نماید.</p>
<p>جزء «۴» بند «الف» تبصره «۱۸» قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ حذف شده است. موضوع این بند درباره پرداخت تسهیلات به منظور اشتغال خرد و خانگی مددجویان است. این تسهیلات نوعی از نوآوری اجتماعی است و در بسیاری از کشورها به منظور توانمندسازی اقشار فقیر و آسیب‌پذیر پرداخت می‌شود. حذف این جزء در کنار بندهای دیگر می‌تواند برنامه‌های توانمندسازی این نهادها را تحت تأثیر قرار دهد و زمینه‌های آسیب‌پذیری اقشار محروم را فراهم آورد.</p>		<p>تبصره «۱۸». تولید و بهره‌وری</p> <p>الف-</p> <p>۴- تا سقف بیست هزار میلیارد (۲۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰ / ۰۰۰) ریال از منابع این بند به منظور اشتغال خرد و خانگی افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) که قابلیت توانمند شدن دارند به نسبت هفتاد درصد</p>

نظر کارشناسی	حکم تبصره لایحه بودجه ۱۴۰۲	حکم تبصره قانون بودجه ۱۴۰۱
<p>از وظایفی که برای شورای اجتماعی کشور در آیین‌نامه تشکیل این شورا (۱۳۹۴) در نظر گرفته شده است موضوع این بند است. به دلایل مختلف از جمله نبود ظرفیت مناسب در سازمان امور اجتماعی، تعداد زیاد آسیب‌های اجتماعی و چندوجهی بودن هر کدام از آن‌ها، تعدد دستگاه‌های مسئول کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، وجود ستادهای دیگر نظیر ستاد مبارزه با مواد مخدر که در حوزه مواد مخدر و اعتیاد چنین وظیفه‌ای را به عهده دارد، هنوز تحقق این موضوع به خوبی امکان‌پذیر نشده است. از این رو به نظر می‌رسد تحقق اهداف فوق نیز تا بازه زمانی تعیین شده (خرداد ماه ۱۴۰۲) امکان‌پذیر نباشد. همچنین باید گفت تحقق بند «ح» برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در راستای تحقق بند «ب» ماده (۴) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأیمن اجتماعی که اشعار می‌دارد: «هماهنگی بخش‌های مختلف دولت در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی»، بسیار ضروری است اما تحقق آن از طریق سازوکار بودجه امکان‌پذیر نیست، لذا لازم است این مهم به واسطه سازوکارهای دیگر تحقق پیدا کند.</p>	<p>تبصره «۱۹» - بودجه (بخش اول احکام یکساله)</p> <p>ح - به منظور ایجاد هماهنگی، شفافیت و یکپارچگی در سیاست‌گذاری حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) موظف است برنامه اجرایی دستگاه‌های ذی‌ربط را با همکاری دستگاه مربوط و تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور تدوین و تا خردادماه برای تصویب به شورای اجتماعی کشور ارائه نماید.</p>	<p>(۷۰٪) و افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی کل کشور سی درصد (۳۰٪) به صورت تسهیلات بانکی قرض الحسنه تخصیص می‌یابد.</p>

ملاحظه تبصره‌های پیشنهادی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در حوزه آسیب‌های اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱، بیانگر آن است که بسیاری از بندهای تبصره‌ها حذف شده‌اند. شاید شاخص‌ترین تبصره حذف شده در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، حذف جزء مربوط به مصارف هدفمندی در حوزه مقابله با آسیب‌های اجتماعی در ذیل تبصره (۱۴) لایحه بودجه باشد. تبصره‌های موجود و مرتبط با این حوزه در لایحه را نیز از منظر موضوعی می‌توان به چهار دسته به شرح زیر تقسیم کرد:

۱. تبصره‌های مرتبط با نوسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی؛

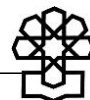
۲. تبصره‌های مرتبط با حمایت از اقشار آسیب‌پذیر؛

۳. تبصره‌های مرتبط با حمایت از زندانیان؛

۴. تبصره‌های مرتبط با بهبود ساختار حکمرانی در بخش آسیب‌های اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی.

همان‌گونه که در ستون ارزیابی کارشناسی جدول شماره ۲ ذکر شد بخشی از تبصره‌های لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور به موضوع نوسازی بافت‌های فرسوده و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی اختصاص یافته است. در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ۹ بند مرتبط با حاشیه‌نشینی ۵ بند (بندهای «ز» از تبصره (۱)، «د» از تبصره (۵)، «ج» «د»، «ح» از تبصره (۱۱)) و ۴ بند یا جزء نیز (بندهای «الف» از تبصره (۵)، «الف ۱ و ۳» و «ک» از تبصره (۱۱)) حذف شده است. حذف این بندها به تعبیری نشان دهنده کاهش منابع و برخی از سازوکارهای ساماندهی این بافت‌ها و توانمندسازی ساکنان آنها است. نکته قابل توجه در این رابطه این است که منابع تحقق تعدادی از بندهای حذف شده اتکالی به بودجه عمومی دولت ندارند. برای نمونه در این زمینه می‌توان به بند «الف/۳» تبصره (۱۱) اشاره کرد، که یکی از سازوکارهای مناسب برای تأمین اعتبار برای نوسازی بافت‌های فرسوده است. فارغ از وجوه مالی، نخستین نکته‌ای که می‌بایست پیرامون تبصره‌های این حوزه در نظر گرفته شود، لزوم عدم تقلیل مسائل این محلات به ابعاد محیطی - کالبدی و ضرورت توجه به ملاحظات اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و زیست‌محیطی آنها است. زیرا تقلیل مسائل این محلات بدون توجه به این ابعاد، به ناپایداری اجتماعی، فقر ساکنان و افزایش مسائل اقتصادی و اجتماعی می‌انجامد. در همین راستا، موضوع بعدی لزوم تفکیک سرجمع اعتبارات پیش‌بینی شده برحسب برنامه و منطقه هدف است، چرا که بیان کلی و عدم تفکیک دقیق اعتبارات می‌تواند به انحراف در هزینه کرد بودجه بیانجامد و امکان نظارت آن توسط نهادهای نظارتی از جمله مجلس را به حداقل برساند.

در بخش تبصره‌های مرتبط با حمایت از اقشار آسیب‌پذیر، جزء «۱» بند «ط» تبصره (۶) حذف شده است. موضوع بخشی از این جزء ساماندهی کودکان کار و خیابان است. کار کودکان نه تنها یک آسیب اجتماعی است، بلکه زمینه‌ساز طیف گسترده دیگری از آسیب‌های اجتماعی نظیر تجربه آزارها و اعتیاد به واسطه اختلال در فرایند جامعه‌پذیری و حتی بازتولید فقر است. جزء نامبرده ماهیتی پیشگیرانه دارد و همان‌گونه که می‌دانیم، مهمترین رکن در کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، پیشگیری است؛ پس لازم است این بند در لایحه تکرار شود. همچنین در مورد اقشار آسیب‌پذیر، در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ۸ بند و جزء بند، ۳ بند آن تکرار و ۵ بند آن حذف شده است (بندهای تکرار شده عبارت‌اند از بند «ج» تبصره «۶»، جزء «۱» بند «ب» تبصره (۱۰) و بند «ب» تبصره (۱۴))، بندهای

حذف شده نیز عبارت‌اند از بند «غ» تبصره (۶)، جزءهای «ب/۱»، «ج/۲»، «ج/۴» و «ج/۶» تبصره (۱۶). موضوع بندهای حذف شده نیز در ارتباط با معافیت مددجویان از پرداخت هزینه‌های صدور پروانه ساختمانی و انشعابات، تسهیلات اشتغال‌زایی و حمایت از ودیعه مسکن است. این حمایت‌ها منجر به توانمندسازی و لذا پیشگیری از آسیب‌پذیری این اقشار از جمله آسیب‌های اجتماعی می‌شود. لازم است چتر حمایت‌های اجتماعی در شرایطی که کشور با مسائل جدی اقتصادی و تحریم مواجه است و می‌تواند اقشار آسیب‌پذیر را وارد تله فقر و آسیب‌های اجتماعی کند و ابعاد گوناگون فقر را تعمیق ببخشد.

در ارتباط با موضوع زندانیان در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ۴ بند مرتبط ۱ بند آن تکرار و ۳ بند حذف شده است (بند «ج/۱» و «۲» تبصره «۱۰» تکرار و بندهای «ث» تبصره «۶» و «ج/۳» و «۵» تبصره «۱۶» حذف شده‌اند). موضوع بندهای حذف شده نیز در ارتباط با اشتغال زندانیان و حمایت از زندانیان نیازمند با اولویت زندانیان زن و زندانیان بدهکار مهریه است. زندان اگر چه یک سازوکار تنبیه برای مجازات خلاف‌کاران و مجرمان است اما اگر با برنامه‌های بازاجتماعی‌شدن و توانمندسازی همراه نباشد نه تنها کارکردش را از دست می‌دهد بلکه زمینه‌ساز آسیب‌های اجتماعی دیگر می‌شود. اشتغال زندانیان اگر همراه با کیفیت (اشتغال با کیفیت) باشد هم به یک منبع درآمد برای آنان تبدیل می‌شود و هم یکی از منابع پیوندهای اجتماعی است که به دست‌کشیدن از جرم و بازاجتماعی‌شدن می‌انجامد. از طرف دیگر ماندن در زندان به دلیل ناتوانی مالی منجر به انواع فشارها و ایجاد آسیب‌های دیگر برای فرد زندانی و خانواده او -در صورتی که زندانی سرپرست خانوار نیز باشد- می‌شود. از این‌رو، لازم است حداقل همانند قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور حمایت از زندانیان در دستور کار قرار گیرد و بندهای حذف شده تکرار شوند.

در زمینه تبصره‌های مرتبط با بهبود ساختار حکمرانی در بخش آسیب‌های اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی نیز بدون تردید مهم‌ترین حکم پیشنهاد شده مرتبط با حکم بند «ح» تبصره «۱۹» مبنی بر تکلیف سازمان امور اجتماعی در اخذ و جمع‌بندی برنامه‌های عملیاتی دستگاه‌های مسئول و متولی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی و تصویب آنها تا پایان خردادماه ۱۴۰۲ در شورای اجتماعی کشور است. بر حسب مصوبه شورای عالی اداری^۱ سازمان امور اجتماعی نهاد راهبر و تنظیم‌گر در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. در سنوات گذشته وجود پاره‌ای از مشکلات از جمله تأخیر در اخذ و جمع‌بندی برنامه‌های عملیاتی دستگاه‌ها توسط سازمان امور اجتماعی، وجود رویه‌ها و فرایندهای اداری پیچیده و زمان‌بر و غیره مانع از آن می‌شد که اعتبارات مصوب از محل برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در زمان مناسب تخصیص و در محل برنامه‌های تعریف شده هزینه شوند. از این‌رو، اصل حکم به موجب ایجاد زمان‌بندی و افزایش ضمانت اجرا در حوزه مذکور در راستای تحقق «ب» ماده (۴) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی^۲ از منظر کارشناسی مورد تأیید است؛ لکن بازه زمان‌بندی آن با عنایت به تعدد دستگاه‌های متولی و ظرفیت

۱. مصوبه شورای عالی اداری در خصوص ارتقاء مرکز امور اجتماعی و فرهنگی وزارت کشور به سازمان امور اجتماعی کشور - مصوب ۲۴/۰۷/۱۳۹۵
۲ بند ب ماده ۴ قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی: «هماهنگی بخش‌های مختلف دولت در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی».

کارشناسی موجود در سازمان امور اجتماعی مناسب نیست و به نظر زمان بیشتری جهت تدوین و تصویب برنامه اجرایی دستگاه‌ها توسط سازمان امور اجتماعی لازم است.

اعتبارات دستگاه‌های اصلی در حوزه آسیب‌های اجتماعی

بر حسب طرح تقسیم‌کار ملی آسیب‌های اجتماعی^۱ بالغ بر ۲۰ دستگاه و نهاد در کشور در زمینه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی فعالیت می‌کنند. اما در این میان تنها چند دستگاه مانند سازمان امور اجتماعی، ستاد مبارزه با مواد مخدر، سازمان بهزیستی کشور، شرکت بازآفرینی شهری ایران هستند که به شکل تخصصی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی کار می‌کنند و سایر دستگاه‌ها مانند وزارت آموزش و پرورش، کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان زندان‌ها، شهرداری‌ها و غیره غالباً در کنار برنامه‌ها و مأموریت‌های اصلی خود برنامه یا فعالیتی در حوزه پیشگیری یا کنترل آسیب‌های اجتماعی در نظر گرفته‌اند. اعتبارات دستگاه‌های اصلی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در جدول ذیل ارائه شده است.

جدول ۳. اعتبارات دستگاه‌های اصلی در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

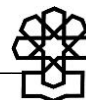
(میلیارد تومان)

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

کد دستگاه	عنوان دستگاه	قانون بودجه ۱۴۰۱	لایحه بودجه ۱۴۰۲	درصد رشد
۱۰۱۰۳۴	ستاد مبارزه با مواد مخدر	۳۸۰/۶	۲۵۴/۴	-۳۳/۱
۱۳۱۵۰۰	سازمان بهزیستی	*۱۴۰۲/۸	۱۵۲۹	۸/۹
۲۸۶۶۵۰	شرکت بازآفرینی شهری ایران	۴۳۱/۸	۵۲۲/۴	۲۰/۹
-	جمع	۲۲۱۵/۲	۲۳۰۵/۸	۴

* به دلیل نامشخص بودن منابع مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ استفاده شده است.

بر حسب اطلاعات جدول ۳ سرجمع اعتبارات ستاد مبارزه با مواد مخدر در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور ۲۵۴/۴ میلیارد تومان است که در مقایسه با اعتبار مصوب این نهاد در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ حدود ۳۳ درصد کاهش اعتبار داشته است. برای برنامه‌های سازمان بهزیستی (برنامه‌های پیشگیری و درمان معتادان و برنامه‌های سلامت و فوریت‌های اجتماعی) ۱۵۲۹ میلیارد تومان اعتبار در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ پیش‌بینی شده است که به نظر می‌رسد نسبت به اعتبار مصوب این برنامه‌ها در سال جاری حدود ۹ درصد افزایش اعتبار داشته است. همچنین، در لایحه بودجه سال آتی ۵۲۲/۴ میلیارد تومان اعتبار برای شرکت بازآفرینی شهری ایران به عنوان دستگاه اصلی برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی در نظر گرفته شده است که در مقایسه با بودجه مصوب این شرکت در قانون بودجه سال جاری حدود ۲۱ درصد افزایش اعتبار داشته است. لازم به ذکر است که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور اعتبار برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل سازمان امور اجتماعی خارج و به جدول متفرقه انتقال یافته است. بر همین اساس، بودجه سازمان امور اجتماعی در جدول شماره ۳ ارائه

نشده است. (بودجه جاری سازمان امور اجتماعی کشور از ۱۹.۸ میلیارد تومان در قانون بودجه سال جاری به ۲۳ میلیارد افزایش یافته است).

اعتبارات ردیف‌های متفرقه در حوزه آسیب‌های اجتماعی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور بخش قابل توجهی از اعتبارات نشان‌دار و قابل ردیابی حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در جدول متفرقه آمده است. جزئیات مربوط به اعتبارات این برنامه‌ها و تغییرات آن نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۴. اعتبارات ردیف‌های متفرقه در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه قانون بودجه با سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)

شماره	عنوان	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	درصد رشد
۱-۵۵۰۰۰۰	سازمان برنامه و بودجه کشور - توسعه خدمات، هزینه‌های ضروری و تکمیل زیرساخت‌های مناطق کمتر توسعه‌یافته، حاشیه‌ای و بحرانی	۳۶۰	۵۰۰	۳۸/۸
۹۸-۵۵۰۰۰۰	ساماندهی، اصلاح و بهسازی محله‌ها و کانون‌های بحرانی	-	۵۰۰	-
۱۰۱-۵۵۰۰۰۰	بسیج‌سازی - رفع محرومیت و سازندگی شامل تأمین آب شرب، احداث جاده‌های روستایی، ساماندهی حاشیه نشینی و پیشرفت و آبادانی مناطق محروم	۹۰	۹۰	۰
۱۰۷-۵۵۰۰۰۰	اجرای طرح جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی	-	۱۴۳۵	-
۱۱۱-۵۵۰۰۰۰	اجرای طرح مبارزه با مواد مخدر	۸۱۰	۲۵۰	-۶۹/۱
-	جمع	۱۲۶۰	۲۷۷۵	۱۲۰/۲

بر حسب اطلاعات جدول ۴ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مبلغ ۲۷۷۵ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در جدول متفرقه پیش‌بینی شده است که در مقایسه با ۱۲۶۰ میلیارد تومان اعتبار مصوب این برنامه‌ها و برنامه‌های مشابه با آن در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ حدود ۱۲۰ درصد افزایش اعتبار داشته است. بدون تردید اصول و قواعد مورد انتظار در زمینه شفافیت، عملیاتی‌شدن و نظارت‌پذیری در نظامات بودجه‌ریزی حکم می‌کند که بودجه‌ریزان کشور نسبت به کاهش ردیف‌های اعتباری متفرقه در لوائح جدید اقدام نمایند. از این رو، افزایش ردیف‌های اعتباری مربوط به برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در جدول متفرقه لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور بر خلاف قواعد و منطق بودجه‌ریزی عملیاتی است. این در حالی است که چالش‌های اعتباری حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از جمله پایین بودن حجم و میزان اعتبارات؛ تخصیص کم و دیر هنگام اعتبارات و انحراف در هزینه‌کرد اعتبارات^۱ اقتضاء می‌کند برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با این حوزه به صورت شفاف و مشخص در ذیل دستگاه ذی‌ربط جایابی شوند. در همین رابطه، برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی به عنوان محوری‌ترین برنامه دولت در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های

۱. کرمانی، محسن (۱۴۰۰)؛ بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، وضعیت اعتبارات آسیب‌های اجتماعی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۰۲۰

اجتماعی بر خلاف سنوات گذشته از ذیل سازمان امور اجتماعی کشور جدا شده و به جدول متفرقه انتقال یافته است.

بررسی اعتبارات برنامه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی

در این بخش از گزارش، اعتبارات برنامه‌های مرتبط با کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور به تفکیک برنامه مورد بحث و ارزیابی قرار گرفته است:

الف) برنامه جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

مطابق با حکم ماده (۸۰) قانون برنامه ششم توسعه دولت مکلف شده است تا در قالب برنامه جامع کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به مدیریت مسائل و مشکلات اجتماعی در سطح جامعه اقدام نماید. به منظور تأمین اعتبار لازم جهت اجرای این برنامه نیز از سال ۱۳۹۶ در قوانین بودجه سنواتی کشور ردیفی با عنوان «برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی» منظور شده است.

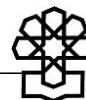
جدول ۵. اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی

(میلیارد تومان)

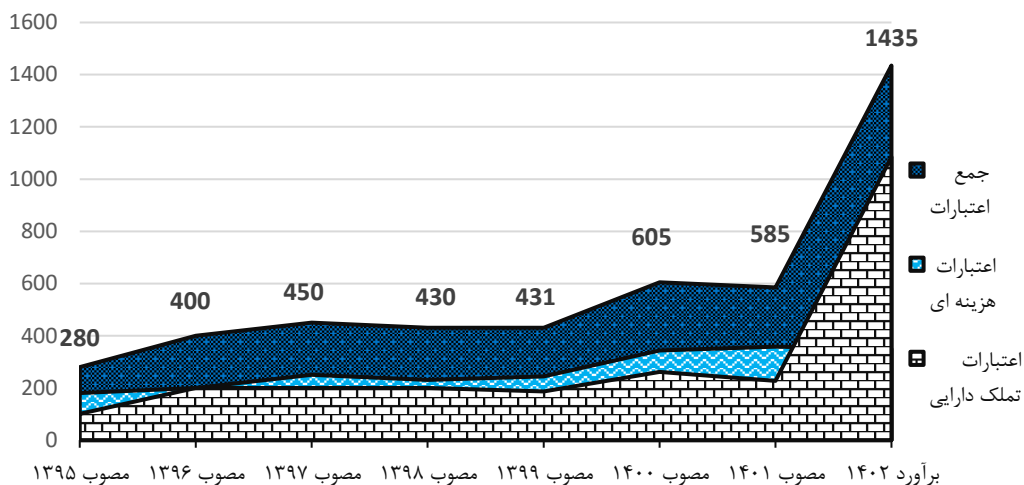
در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

نام دستگاه	عنوان برنامه	اعتبارات هزینه‌ای			اعتبارات تملک دارایی			جمع اعتبارات		
		مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد
سازمان امور اجتماعی	برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی	۳۵۸/۸	۰	-	۲۲۷/۱	۰	-	۵۸۵/۹	-	-
متفرقه	برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی	-	۳۵۰	-	-	۱۰۸۵	-	-	۱۴۳۵	-
جمع								۵۸۵/۹	۱۴۵۸	۱۴۹

بر حسب اطلاعات جدول شماره ۵ «برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی» در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور در ذیل ردیف‌های متفرقه قرار گرفته و مبلغ ۱۰۴۳۵ میلیارد تومان اعتبار برای آن پیش‌بینی شده است. این در حالی است که در سنوات گذشته ردیف اعتباری مربوط به این برنامه در ذیل سازمان امور اجتماعی کشور قرار داشته است. به دلیل عدم انتشار اطلاعات مربوط به برنامه‌های دستگاه‌های اجرایی در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ ارقام مصوب این برنامه در این قانون مشخص نیستند؛ لکن بر حسب استعلام صورت گرفته از سازمان امور اجتماعی مبلغ ۵۸۶ میلیارد تومان اعتبار برای این برنامه مصوب گردیده است. بنابراین، این برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به میزان ۱۴۹ درصد افزایش اعتبار داشته است. با وجود افزایش اعتبار برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲، لکن انتقال این برنامه به جدول متفرقه با توجه به ماهیت و عملکرد ردیف‌های اعتباری این جدول، به نظر حاکی از در اولویت‌نبودن این برنامه برای دولت است.

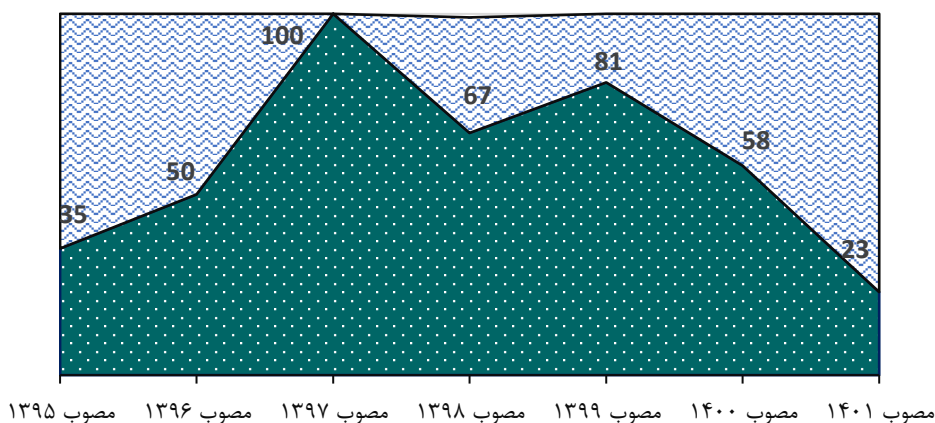

نمودار ۲. روند رشد اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در طول سال‌های اجرای این برنامه

تغییر عمده دیگری که در منابع اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور رخ داده است؛ تغییر در ترکیب اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی این برنامه است. در سنوات گذشته اعتبارات هزینه‌ای همواره سهم بیشتری از سرجمع اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی داشته‌اند. لکن، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ نزدیک به ۷۶ درصد از منابع این برنامه به تملک دارایی اختصاص یافته است. این در شرایطی است که بخش عمده‌ای از اقدامات و مداخله‌های لازم در ذیل برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در حوزه‌های پیشگیری، مددکاری، حمایتی، درمان، بازتوانی و ... ماهیتی هزینه‌ای دارند.

نمودار ۳. روند تخصیص اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در طول سال‌های اجرای قانون برنامه ششم توسعه

نکته مهم دیگر در رابطه با برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در قوانین بودجه سنواتی، عدم تخصیص کامل اعتبارات این برنامه است. مسئله‌ای که در سال‌های اخیر شدت و حدت بیشتری به خود گرفته است و بدون تردید در درجه اول اصل پایداری منابع مالی و در امتداد آن اصول جامعیت، فراگیری، کفایت خدمات پیش‌بینی یا ارائه شده در ذیل این برنامه را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد.

بررسی میزان اعتبارات تخصیص داده شده سال‌های قبل و میزان اعتبار پیشنهاد شده در لایحه بودجه در حوزه آسیب‌های اجتماعی نشان می‌دهد که اساساً تناسبی میان بودجه در نظر گرفته شده و سطح خدمات مورد انتظار در مقابل با آسیب‌های اجتماعی وجود ندارد. براساس گزارش‌های دریافتی از دستگاه‌های متولی آسیب‌های اجتماعی، اعتبارات این حوزه در سال جاری نیز به طور کامل تخصیص پیدا نکرده است که بخشی از آن به دلیل کسری بودجه و ناترازی مالی است و این وضعیت با وجه تشدید یافته آن برای سال آینده نیز پیش‌بینی می‌شود و بودجه پیشنهادی همچنان با مسئله تکراری ابهام در سیاست مالی مشخص و منظم مواجه است که منجر به ناپایداری منابع مالی می‌شود. از این رو لایحه بودجه پیشنهادی به ویژه در حوزه آسیب‌های اجتماعی از لحاظ شاخص پایداری و استمرار حمایت‌های مالی با چالش جدی روبه‌رو است.

ب) برنامه پیشگیری و مقابله با مواد مخدر و داروهای روانگردان

اعتیاد به مواد مخدر یکی از جدی‌ترین آسیب‌های اجتماعی در کشور است. مسئله‌ای که همزمان با کاهش میانگین سن اعتیاد به مصرف مواد مخدر، زنانه‌شدن پدیده اعتیاد به مصرف مواد مخدر، گسترش مخدرهای صنعتی و روانگردان و ... ابعاد تازه‌ای نیز به خود گرفته است. در همین راستا، در ماده (۸۰) قانون برنامه ششم توسعه اعتیاد به مواد مخدر به عنوان نخستین آسیب اجتماعی اولویت‌دار در کشور مورد تأکید قرار گرفته است. اعتبارات مربوط به برنامه‌های پیشگیری و مقابله با مواد مخدر و روانگردان در جدول زیر ارائه شده است.

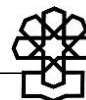
جدول ۶. اعتبارات برنامه های مقابله با اعتیاد و مواد مخدر

(میلیارد تومان)

در لایحه بودجه ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

نام دستگاه	عنوان برنامه	جمع اعتبارات		
		مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد
ستاد مبارزه با مواد مخدر	برنامه پیشگیری و مقابله با مواد مخدر و داروهای روانگردان	۳۷۹	۲۳۹	-۳۶/۹
سازمان بهزیستی کشور	برنامه ارائه خدمات درمان و کاهش آسیب معتادان	*۱۶۸	۲۰۰	۱۹
سازمان بیمه سلامت	راهبری و ارائه خدمات درمان و کاهش آسیب معتادان	*۴۱/۵	۴۹/۵	۱۹/۲
متفرقه	اجرای تکالیف مندرج در قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاقات بعدی آن	۸۱۰	-	-
متفرقه	اجرای طرح مبارزه با مواد مخدر	-	۲۵۰	-
جمع		۱۳۹۸/۵	۷۳۸/۵	-۴۷/۱

* به دلیل نامشخص بودن منابع مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ استفاده شده است.

بر حسب اطلاعات جدول شماره ۶ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور مبلغ ۷۳۸.۵ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های پیشگیری، درمان معتادان و مقابله با مواد مخدر و روانگردان‌ها پیش‌بینی شده است که در مقایسه با اعتبار مصوب برنامه‌های این حوزه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ به نظر درصد کاهش اعتبار داشته است. در این میان، برای برنامه‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر در زمینه پیشگیری از اعتیاد و مقابله با مواد مخدر و داروهای روانگردان مبلغ ۲۳۹ میلیارد تومان اعتبار پیش‌بینی شده است که در مقایسه با ۳۷۹ میلیارد تومان اعتبار مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور حدود ۳۷ درصد کاهش اعتبار نشان می‌دهد. برای برنامه‌های سازمان بهزیستی کشور در زمینه درمان و کاهش آسیب معتادان در لایحه جدید دولت مبلغ ۲۰۰ میلیارد تومان اعتبار در نظر گرفته شده است که به نظر نسبت به بودجه مصوب این برنامه در سال جاری حدود ۱۹ درصد رشد اعتبار داشته است. در حوزه درمان به ویژه فعالیت‌های مربوط به بیمه درمان معتادان نیز مبلغ ۴۹.۵ میلیارد تومان اعتبار برای سال آتی پیش‌بینی شده است که در مقایسه با بودجه سال جاری این برنامه به نظر ۱۹ درصد افزایش اعتبار داشته است. همچنین، برای اجرای طرح مبارزه با مواد مخدر مبلغ ۲۵۰ میلیارد تومان اعتبار در ردیف‌های متفرقه لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در نظر گرفته شده است. در شرایطی که در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور در ردیف‌های متفرقه ذیل برنامه «اجرای تکالیف مندرج در قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاقات بعدی آن» مبلغ ۸۱۰ میلیارد تومان اعتبار مصوب گردیده بود.

ج) برنامه سلامت اجتماعی و فوریت‌های اجتماعی

سازمان بهزیستی محوری‌ترین دستگاه ارائه‌کننده خدمات اجتماعی به گروه‌های آسیب‌دیده و در معرض آسیب در کشور است. برنامه‌ها و فعالیت‌های گسترده و متنوع سازمان بهزیستی در این حوزه در پی تغییرات ساختاری لوایح بودجه در دو سال اخیر و در نتیجه ادغام و متراکم شدن ردیف‌های اعتباری در ذیل دستگاه‌های اصلی، به یک ردیف اعتباری واحد تحت عنوان «برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی» انتقال یافته‌اند. اعتبارات مربوط به این برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۷. اعتبارات برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی

(میلیارد تومان)

در لایحه بودجه ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

نام دستگاه	شماره برنامه	عنوان برنامه	برآورد ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	درصد رشد
سازمان بهزیستی	۱۹۰۳۰۵۸۰۰۰	برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی	*۱۲۳۴/۸	۱۳۲۹	۷/۶

* به دلیل نامشخص بودن منابع مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ از ارقام لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ استفاده شده است.

بر حسب اطلاعات جدول شماره ۷ برای برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی سازمان بهزیستی در سال ۱۴۰۲ مبلغ ۱۳۲۹ میلیارد تومان اعتبار پیش‌بینی شده است که در مقایسه با اعتبار در نظر گرفته شده برای این برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ حدود ۷.۶ درصد افزایش اعتبار داشته است. لازم به ذکر است ۹۵۶ میلیارد تومان معادل ۷۷ درصد از اعتبارات این ردیف در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ از محل منابع تبصره «۱۴» یعنی

اعتبارات هدفمندی یارانه‌ها تأمین اعتبار شده است؛ لکن منابع این برنامه از این محل در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور مشخص نشده است.

بر حسب اطلاعات موجود در جداول پیوست چهار قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور برنامه راهبری و توسعه خدمات سلامت و فوریت‌های اجتماعی احتمالاً در برگیرنده فعالیت‌های ذیل است:

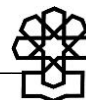
- رصد و گزارش آسیب‌های اجتماعی
- پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی
- ارائه خدمات و فوریت‌های اجتماعی
- پایگاه‌های سلامت اجتماعی و گروه‌های همیار
- مراقبت از زنان و دختران آسیب دیده و در معرض آسیب
- مراقبت از خانواده‌های در معرض طلاق
- و ...

سایر برنامه‌های سازمان بهزیستی در این حوزه، به‌ویژه برنامه‌های این سازمان در زمینه ساماندهی کودکان کار و خیابان و حمایت از زنان مطلقه و سرپرست خانوار با توجه به ماهیت حمایتی برنامه‌های فوق احتمالاً در ذیل برنامه «سیاست‌گذاری، راهبری و توسعه خدمات حمایتی» قرار گرفته‌اند. اقدامی که با افزایش ابهام و کاهش شفافیت بودجه‌ای زمینه را برای انحراف هرچه بیشتر اعتبارات بخش کودکان و نوجوانان هموار خواهد نمود؛ زیرا در سنوات گذشته به دلیل مشکلات بودجه‌ای و کمبود اعتبارات سازمان بهزیستی، منابع این سازمان بر حسب اولویت به فعالیت‌های حمایتی مستمر و اجتناب‌ناپذیر این سازمان اختصاص یافته و بخش سلامت و خدمات اجتماعی سازمان کمتر از میزان مصوب اعتبار گرفته‌اند.^۱

د) برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی

یکی از حادترین اشکال آسیب‌های اجتماعی پدیده حاشیه‌نشینی است. پدیده‌ای که معمولاً در قالب سکونت در بافت‌های فرسوده و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی تجلی می‌یابد و اغلب مکان و محلی برای انباشت و گسترش گونه‌های مختلف آسیب اجتماعی می‌شود. از این رو، ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی می‌بایست به عنوان یک اولویت مورد توجه ویژه برنامه‌ریزان و مسئولان ذی‌ربط قرار گیرد.

۱. کرمانی، محسن (۱۴۰۰)؛ بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، وضعیت اعتبارات آسیب‌های اجتماعی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۰۲۰

جدول ۸. اعتبارات برنامه‌های مرتبط با حوزه بافت‌های فرسوده و حاشیه‌نشینی

در لایحه بودجه ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱ (میلیارد تومان)

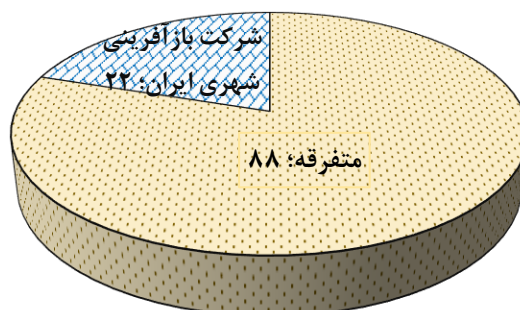
نام دستگاه	عنوان برنامه	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد
متفرقه	سازمان برنامه و بودجه کشور - توسعه خدمات، هزینه‌های ضروری و تکمیل زیرساخت‌های مناطق کمتر توسعه یافته، حاشیه‌ای و بحرانی	۳۶۰	۵۰۰	۳۸.۸
متفرقه	ساماندهی، اصلاح و بهسازی محله‌ها و کانون‌های بحرانی	-	۵۰۰	-
متفرقه	بسیج سازندگی - رفع محرومیت و سازندگی شامل تأمین آب شرب، احداث جاده‌های روستایی، ساماندهی حاشیه نشینی و پیشرفت و آبادانی مناطق محروم	۹۰	۹۰	۰
شرکت بازآفرینی شهری ایران	مطالعه و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و بافت‌های فرسوده	۲۵۶/۲	*۳۰۸/۲	۲۰/۲
-	جمع	۷۰۶/۲	۱۳۹۸/۲	۹۷/۹

* اعتبارات شرکت بازآفرینی شهری ایران در حوزه ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی بر اساس اعتبار برنامه فوق از سرجمع اعتبار این شرکت در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برآورد گردیده است.

بر حسب اطلاعات جدول شماره ۸ بالغ بر ۱۳۹۸ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در نظر گرفته شده است که در مقایسه با اعتبار مصوب این برنامه در سال جاری به نظر حدود ۸۰ درصد افزایش اعتبار داشته است. از سرجمع اعتبارات این بخش به ترتیب مبلغ ۵۰۰ میلیارد تومان به «برنامه توسعه خدمات، هزینه‌های ضروری و تکمیل زیرساخت‌های مناطق کمتر توسعه یافته، حاشیه‌ای و بحرانی»؛ مبلغ ۵۰۰ میلیارد تومان به «برنامه ساماندهی، اصلاح و بهسازی محله‌ها و کانون‌های بحرانی»؛ مبلغ ۹۰ میلیارد تومان به «برنامه رفع محرومیت و سازندگی شامل تأمین آب شرب، احداث جاده‌های روستایی، ساماندهی حاشیه‌نشینی و پیشرفت و آبادانی مناطق محروم» و مبلغ ۳۰۸ میلیارد تومان به «برنامه مطالعه و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و بافت‌های فرسوده» در ذیل شرکت بازآفرینی شهری ایران اختصاص یافته است.

نمودار ۴. شیوه توزیع اعتبارات برنامه ساماندهی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی

در لایحه بودجه ۱۴۰۲

نکته قابل تأمل در رابطه با اعتبارات حوزه حاشیه‌نشینی سهم ۸۸ درصدی منابع اعتبارات این بخش از ردیف‌های متفرقه است. در مورد، اعتبارات متفرقه باید توجه داشت که این اعتبارات مربوط به پروژه‌هایی است که سازمان مسئول اجرای آنها نامشخص بوده و یا اینکه هیچ توضیحی در مورد جزئیات آن پروژه‌ها ارائه نشده است. این شیوه توزیع در شرایطی اتفاق افتاده است که در «قانون برنامه ششم توسعه»، «سند ملی راهبردی احیاء، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری» مصوب سال ۱۳۹۳ اهداف، اصول و راهبردهای دولت در زمینه احیاء، بهسازی و نوسازی شهری و ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی و توانمندسازی ساکنان و در «طرح تقسیم کار ملی برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی» مصوب ۱۳۹۵ دستگاه‌های مجری اصلی و همکار در حوزه حاشیه‌نشینی و بافت‌های فرسوده مشخص گردیده‌اند.

ه) فعالیت‌های فرهنگی اجتماعی (کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان)

هم‌زمان با شتاب گرفتن روند تغییرات اجتماعی و فرهنگی در دنیای جدید، مسائل و مشکلات اجتماعی نیز ابعاد و اشکال جدیدی به خود گرفته‌اند. در همین زمینه، هرچند همه اқشار جامعه به نسبت در معرض امواج این تغییرات و مسائل ناشی از آن هستند؛ اما در این میان جوانان از جمله دانشجویان و دانش‌آموزان به اقتضای شرایط سنی و قرار گرفتن در اوج فرایندهای جامعه‌پذیری و هویت‌یابی در معرض خطر بیشتری هستند. از این رو، توجه به امور اجتماعی و فرهنگی جوانان و مراقبت از ایشان در برابر تهدیدات اجتماعی بیش از پیش اهمیت یافته است. در همین رابطه، محور فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان اختصاص یافته است. اعتبارات پیش‌بینی شده برای این برنامه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۹. اعتبارات فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی دانشگاهیان در لایحه بودجه

(میلیارد تومان)

سال ۱۴۰۲ کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

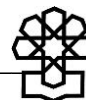
نام دستگاه	عنوان برنامه	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان	۷۲	۱۰۰	۳۸/۸

برحسب اطلاعات جدول ۹ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ مبلغ ۱۰۰ میلیارد تومان اعتبار برای برنامه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی کاهش آسیب‌های اجتماعی دانشگاهیان در نظر گرفته شده است که در مقایسه با ۷۲ میلیارد تومان اعتبار مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور حدود ۳۹ درصد افزایش اعتبار داشته است.

و) برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی

دانش‌آموزان مهم‌ترین سرمایه انسانی و فرهنگی ملت‌ها محسوب می‌شوند؛ زیرا سرنوشت و آینده هر ملتی در گرو سلامتی و بالندگی دانش‌آموزان و نسل جامعه‌پذیر آن است.^۱ لذا، حفظ سلامت و پیشگیری از بروز آسیب‌های رفتاری

۱. عیسی‌مراد، ابوالقاسم (۱۳۹۴): بررسی مقایسه‌ای آسیب‌های رفتاری اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، شماره ۲۱، صفحه ۲۱۲

و اجتماعی در جمعیت دانش‌آموزی به ویژه با توجه به تعطیلی طولانی مدت مدارس در ایام همه‌گیری ویروس کووید ۱۹ باید در صدر سیاست‌های اجتماعی و فرهنگی کشور قرار گیرد. بر این اساس، بخشی از اعتبارات وزارت آموزش و پرورش به امور تربیتی و پرورشی دانش‌آموزان به ویژه بحث پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی اختصاص یافته است.

جدول ۱۰. اعتبارات برنامه کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی در لایحه بودجه ۱۴۰۲

(میلیارد تومان)

کل کشور در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۴۰۱

نام دستگاه	عنوان برنامه	مصوب ۱۴۰۱	برآورد ۱۴۰۲	رشد
وزارت آموزش و پرورش	کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی	۵۱/۴	۶۲	۲۰/۶

بر حسب اطلاعات جدول ۱۰ مبلغ ۶۲ میلیارد تومان اعتبار در لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ برای برنامه‌های پرورشی، امور تربیتی، توانمندسازی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان پیش‌بینی شده است که در مقایسه با اعتبار مصوب این برنامه در قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور در حدود ۲۰ درصد افزایش اعتبار داشته است. در صورت تصویب این میزان اعتبار برای کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی در بودجه سال ۱۴۰۲ آموزش و پرورش، با احتساب ۱۳ میلیون جمعیت دانش‌آموز کشور، برآورد می‌شود سرانه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی در کشور در حدود ۴ هزار و ۷۰۰ تومان باشد. این در حالی است که میزان قابل توجه دانش‌آموزان در معرض خطر^۱ و حجم مشکلات تهدیدگر جامعه دانش‌آموزی به ویژه در شرایط کرونا ایجاب می‌کند توجه بیش‌تری از منظر اعتباری، البته در چارچوب ظرفیت‌های نهادی و تخصصی این حوزه صورت پذیرد. از این‌رو؛ به نظر می‌رسد اعتبارات این حوزه از کفایت لازم برخوردار نیستند؛ زیرا براساس این اصل در ارائه خدمات اجتماعی، ارائه هر خدمت باید از کمیت و کیفیت لازم برخوردار بوده و در راستای توانمندسازی و بی‌نیازسازی شهروندان از استمرار دریافت خدمات در آینده باشد. مطالعات میدانی به عمل آمده حاکی از آن است که خدمات حمایتی ارائه شده در راستای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزی در سال‌های اخیر چندان اثربخش نبوده‌اند و به نوعی چرخه حمایت اجتماعی برای آنها تکمیل نشده است و میزان موفقیت قابل قبولی از سوی دستگاه‌های حمایتی و آسیب‌های اجتماعی متولی این عرصه ارائه نشده است. بنابراین؛ در بودجه پیشنهادی ضرورت ایجاب می‌کند، با اتکا به بودجه‌ریزی عملیاتی و رعایت اصل کفایت در ارائه خدمات اجتماعی، در راستای ارتقا کمیت و کیفیت خدمات ملاحظات لازم در دستور کار قرار گیرد.

نکات تحلیلی بودجه آسیب‌های اجتماعی

در ارزیابی لایحه بودجه پیشنهادی سال ۱۴۰۲ تلاش شده است از اصول ارزیابی مطرح در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی (۱۳۸۳) به عنوان شاخصی برای ارزیابی کیفیت خدمات اجتماعی ارائه شده در حوزه آسیب‌های اجتماعی استفاده شود:

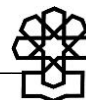
- **اصل جامعیت:** مطابق این اصل می‌بایست ارائه هرگونه خدمات اجتماعی در نظام تامین اجتماعی کشور از شمول و گستردگی کافی و متناسب با نیازهای جامعه هدف برخوردار باشد. این در حالی است بودجه پیشنهادی متناسب با سنوات قبل نه تنها با کسری (۴۷۶ همت) مواجه است؛ بلکه از شمولیت و گستردگی کافی برخوردار نیست و متناسب با نیازهای جامعه هدف که با فقر و آسیب‌های اجتماعی فزاینده مواجه است؛ تدوین نشده است. از این‌رو؛ حکمرانان بایستی به این مسئله توجه داشته باشند که با جامعه هدفی آسیب‌پذیر و شکننده روبرو هستند و ضروری است اصل جامعیت در ارائه خدمات اجتماعی را در اولویت خود قرار دهند.

- **اصل کفایت:** کفایت در ارائه خدمات اجتماعی بدین معناست که ارائه هر خدمت باید از کمیت و کیفیت لازم برخوردار بوده و در راستای توانمندسازی و بی‌نیازسازی شهروندان از استمرار دریافت خدمات در آینده باشد. مطالعات میدانی به عمل آمده حاکی از آن است که خدمات حمایتی ارائه شده در راستای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی در سال‌های اخیر چندان اثربخش نبوده‌اند و به نوعی چرخه حمایت اجتماعی برای آنها تکمیل نشده است و میزان موفقیت قابل قبولی از سوی دستگاه‌های حمایتی و آسیب‌های اجتماعی متولی این عرصه ارائه نشده است.^۱ از این‌رو، در بودجه پیشنهادی ضرورت ایجاد می‌کند، با اتکا به بودجه‌ریزی عملیاتی و رعایت اصل کفایت در ارائه خدمات اجتماعی، در راستای ارتقا کمیت و کیفیت خدمات ملاحظات لازم در دستور کار قرار گیرد.

- **اصل فراگیری:** فراگیری در حوزه ارائه خدمات اجتماعی ناظر بر تلاش به منظور پوشش برابر و متوازن کلیه شهروندان جامعه در فرایند دریافت خدمات اجتماعی است. از آنجایی که لایحه بودجه پیشنهادی چندان پایبند به قانون برنامه توسعه و سند آمایش سرزمین نبوده است و از سوی دیگر عدم تعادل منطقه‌ای ایجاد شده در طی سنوات اخیر موید ضعف پوشش برابر و متوازن لایحه بودجه است. انتظار می‌رفت دولت بودجه را با هدف کاهش شکاف‌های طبقاتی و ناتوانی منطقه‌ای تدوین نماید که اصل فراگیری را رعایت نماید و با اتخاذ رویکرد پیشگیرانه از بسترهای تولید آسیب‌های اجتماعی جلوگیری نماید.

- **اصل پایداری منابع مالی:** این اصل بیانگر لزوم رعایت سیاست‌های مالی مشخص، منظم و منسجم در حوزه ارائه خدمات اجتماعی در کشور است. نگاهی به اعتبارات پیشنهاد شده در لایحه بودجه در حوزه آسیب‌های اجتماعی نشان می‌دهد که اساساً تناسبی میان بودجه در نظر گرفته شده و سطح خدمات مورد انتظار در مقابله با آسیب‌های اجتماعی وجود ندارد. براساس گزارش‌های دریافتی از دستگاه‌های متولی آسیب‌های اجتماعی، اعتبارات این حوزه در سال جاری نیز به طور کامل تخصیص پیدا نکرده است که بخشی از آن به دلیل کسری بودجه و ناترازی مالی است و این وضعیت با وجه تشدید یافته آن برای سال آینده نیز پیش‌بینی می‌شود و بودجه پیشنهادی همچنان با مسئله تکراری ابهام در سیاست مالی مشخص و منظم مواجه است که منجر به ناپایداری منابع مالی می‌شود. از این رو لایحه بودجه پیشنهادی به ویژه در حوزه آسیب‌های اجتماعی از لحاظ شاخص پایداری و استمرار حمایت‌های مالی با چالش جدی روبرو است.

۱. کرمانی، محسن؛ یوسفوند، سامان (۱۴۰۱). ارزیابی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۱۸۵۴۰، آبان ماه.

- اصل نظارت و اثربخشی: شاخص نظارت و اثربخشی نیز به دنبال پایش مستمر دولتی به منظور ارزیابی اثربخشی خدمات اجتماعی ارائه شده بر جامعه دریافت‌کننده خدمات است. این موضوع از جمله مهمترین ابزارهای سیاستی است که نظام حکمران را در مسیر تحول قرار می‌دهد. این در حالی است علی‌رغم تاکیدات قانونی و ضرورت‌های اجتماعی در افزایش شفافیت و ارتقا نظارت اجتماعی بر عملکرد دستگاه‌ها، همچنان ابهام و ضعف شفافیت در بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد وجود دارد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور نیز همانند سایر لوایح بودجه در سال‌های اخیر ردیف‌های مختلفی برای تأمین اعتبار برنامه‌های کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی پیش‌بینی نموده است. با این حال، احکام و ردیف‌های اعتباری مرتبط با آسیب‌های اجتماعی نسبت به سنوات گذشته تغییرات عمده‌ای نیز داشته است. نخستین تغییر در بخش احکام لایحه بودجه حذف ردیف‌های مربوط به مقابله با آسیب‌های اجتماعی از مصارف هدفمندی یارانه‌ها در ذیل تبصره «۱۴» است. هرچند عملکرد منابع هدفمندی در حوزه آسیب‌های اجتماعی در قانون بودجه سال جاری بسیار ناچیز بوده است؛ لکن، به موجب ماده (۸) قانون هدفمندی یارانه‌ها امکان مصرف منابع هدفمندی در حوزه حمایت از آسیب‌دیدگان اجتماعی فراهم است و در شرایط نامساعد اقتصادی و اجتماعی حاکم بر کشور این ردیف می‌توانست به بهبود شاخص‌های جامعیت، فراگیری، کفایت و پایداری منابع در ارائه خدمات به اقشار آسیب‌دیده و در معرض آسیب کمک نماید. بنابراین، حذف ردیف‌های مرتبط با آسیب‌های اجتماعی از ذیل تبصره «۱۴» لایحه پیشنهادی، مثبت ارزیابی نمی‌شود. تغییر دوم در بخش احکام لایحه بودجه، پیشنهاد یک حکم جدید در ذیل تبصره «۱۹» با هدف بهبود کیفیت فرایند تنظیم‌گری در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. به موجب حکم مذکور مقرر شده است «وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) برنامه اجرایی دستگاه‌های ذی‌ربط را با همکاری دستگاه مربوط و تأیید سازمان برنامه و بودجه کشور تدوین و تا خردادماه برای تصویب به شورای اجتماعی کشور ارائه نماید». اگرچه اصل این حکم از منظر کارشناسی به ویژه با توجه به چالش تخصیص دیر هنگام اعتبارات آسیب‌های اجتماعی در سنوات گذشته مورد تأیید است؛ لکن، با ملاحظه تعداد دستگاه‌های فعال و متولی در حوزه آسیب‌های اجتماعی و نیز ظرفیت کارشناسی موجود در سازمان مزبور به نظر لازم است بازه زمانی تعیین شده بیشتری برای فرایند جمع‌بندی و تصویب برنامه‌های عملیاتی دستگاه‌های اجرایی منظور شود. افزون بر این، هر سه نهاد مذکور در حکم پیشنهادی شأن راهبردی دارند و تأیید و تصویب برنامه‌های اجرایی دستگاه‌ها توسط هر سه نهاد به تزايد و تزامم فرایندهای اداری و بروکراتیک می‌انجامد. در بخش ردیف‌های اعتباری مرتبط با آسیب‌های اجتماعی، بدون تردید، مهم‌ترین تغییر انتقال ردیف اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ذیل سازمان امور اجتماعی در جدول (۷) ماده واحده به ردیف‌های متفرقه در جدول (۹) است. این اقدام با توجه به جایگاه و کارکرد ردیف‌های متفرقه در قوانین بودجه از منظر اصول و قواعد بودجه‌ریزی قابل پذیرش نیست و برخلاف محتوای حکم بند «ح» تبصره «۱۹» لایحه بودجه به جای شفافیت به عدم شفافیت بیشتر در بودجه آسیب‌های اجتماعی منجر می‌شود. تغییر قابل توجه دیگر در این زمینه افزایش سهم اعتبارات

تملك دارایی از سرجمع اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. این در حالی است که بخش عمده اقدامات و فعالیت‌های لازم و ضروری در حوزه آسیب‌های اجتماعی نظیر فعالیت‌های پیشگیرانه، حمایتی، مددکاری، بازتوانی و ... ماهیتی هزینه‌ای دارند. لذا این تغییر نیز از منظر کارشناسی مورد تأیید نیست و پیشنهاد می‌شود منابع این برنامه در بخش هزینه‌ای و تملك دارایی به گونه‌ای متوازن تخصیص یابد. براساس اصول ارزیابی مصرح در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی (۱۳۸۳) به عنوان شاخصی برای ارزیابی کیفیت خدمات اجتماعی ارائه شده در حوزه آسیب‌های اجتماعی بایستی افزود، اعتبارات پیش‌بینی شده برای کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از جامعیت، کفایت، فراگیری، پایداری منابع مالی و نظارت و اثربخشی لازم برخوردار نیست.

از این رو، بر حسب تغییرات صورت گرفته و ملاحظات کارشناسی پیش‌گفته پیشنهاد می‌شود:

۱. حکم بند «ح» تبصره «۱۹» به ترتیب ذیل اصلاح شود: «ح - به منظور ایجاد هماهنگی، شفافیت و یکپارچگی در سیاست‌گذاری حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی، وزارت کشور (سازمان امور اجتماعی) موظف است برنامه اجرایی دستگاه‌های ذی‌ربط را با همکاری دستگاه مربوط تدوین و تا پایان تیرماه به تصویب شورای اجتماعی کشور برساند.»
۲. ردیف اعتباری برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی از ردیف (۱۰۷-۵۵۰۰۰۰) جدول متفرقه (۹) به ردیف (۱۰۵۰۳۰) ذیل سازمان امور اجتماعی کشور در جدول (۷) انتقال یابد.
۳. سرجمع اعتبارات برنامه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی میان اعتبارات هزینه‌ای و تملك دارایی به ترتیب ۶۰ درصد اعتبارات هزینه‌ای و ۴۰ درصد اعتبارات تملك دارایی توزیع شود.

منابع و مأخذ

۱. سازمان برنامه و بودجه کشور، قانون بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور
۲. سازمان برنامه و بودجه کل کشور، لایحه بودجه سال ۱۴۰۲ کل کشور
۳. عیسی‌مراد، ابوالقاسم (۱۳۹۴)؛ بررسی مقایسه‌ای آسیب‌های رفتاری اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه شهر تهران، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، شماره ۳۱،
۴. کرمانی، محسن (۱۴۰۰)؛ بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، وضعیت اعتبارات آسیب‌های اجتماعی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل: ۱۸۰۲۰
۵. کرمانی، محسن؛ یوسفوند، سامان (۱۴۰۱). ارزیابی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در حوزه کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی. گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۱۸۵۴۰، آبان ماه.
۶. یوسفوند، سامان (۱۴۰۱). ارزیابی حکمرانی مسائل و آسیب‌های اجتماعی در ایران (۱): (بررسی سیاست‌ها و اسنادبالادستی). گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. شماره مسلسل: ۷۱۵.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir